

Siviilikriisinhallintaa erilaisten kulttuurien keskellä

Maritta Itäpuisto (toim.)

© CMC Finland 2017

ISSN: 1797-2140 (PDF)

Taitto: Elina Ollila

Kuvat: Katriina Lilloiva, Elina Ollila

Kaikki tämän julkaisun artikkelit ovat kirjoittajiensa henkilökohtaisia näkemyksiä eivätkä välttämättä vastaa Kriisinhallintakeskuksen tai operaatioiden virallisia näkemyksiä. Kriisinhallintakeskus ei vastaa esitettyjen tietojen sisällöstä tai paikkansapitävyydestä.

Sisällys

Siviilikriisinhallinnan työ erilaisten kulttuurien parissa Maritta Itäpuisto	4
Mitä olen oppinut Kosovosta ja siviilikriisinhallinnasta virallisissa työtehtävissä ja vapaa-aikanani Jouni Lehtimäki	8
Asiantuntijana Kosovossa - suomalaisia havaintoja Noora Aarnio	12
Monitorina Itä- Ukrainassa Soini Nurmi	17
Tulliasiantuntijana Ukrainassa ja Moldovassa Asta Tuunanen	25
Pohdintoja sukupuolinäkökulman ymmärtämisestä Georgiassa Alina Belskaia	30
Kurkistus Afrikan sarveen Lila Havusela	35
Afganistanin erikoisjoukkojen naiset Minna Hallenberg	41
Euroopan romanit muodostavat kulttuurien mosaiikin Miranda Vuolasranta	44
Konfliktien keskellä, kulttuurien koskessa – vaan ei virran vietävänä Aaro Suonio	51
Julkaisun kirjoittajat	59

Siviilikriisinhallinnan työ erilaisten kulttuurien parissa

Kulttuuri ja ihminen

Siviilikriisinhallinta on työtä, jossa kriisialueiden oloja pyritään vakauttamaan niin, että rauhanomainen kehitys voi jatkua. Jos rauha yritetään saada aikaan ilman syvälle menevää asenteisiin ja kulttuuriin vaikuttamista, ei muutos ole yleensä pysyvä. Siviilikriisinhallinnalla siis pyritään vaikuttamaan maan oloihin ja muuttamaan sellaisia vakiintuneita käytäntöjä, jotka estävät tai hidastavat tasapainoista kehitystä.

Siviilikriisinhallinnan toimijan on ymmärrettävä ja kunnioitettava sitä ympäristöä, jossa toimii ja niitä ihmisiä, joiden hyväksi työtä tehdään. On tärkeää, että tehtäviin lähtijöillä on kulttuurista osaamista ja kulttuurintuntemusta. Ensimmäinen askel on ymmärtää kulttuurin käsite ja se, miten laajasti kulttuuri vaikuttaa omaan toimintaamme.

Kulttuurin käsitteellä viitataan kaikkeen, mitä ihminen tekee ihmislajin edustajana ja yhteisön jäsenenä. Kulttuuri tarkoittaa ajan saatossa kehittyneitä, sukupolvelta toiselle siirtyviä elämäntapoja, arvoja, uskomuksia ja erilaisia tuotoksia jotka tekevät ihmisestä osan yhteiskuntaa. Kulttuuri on ihmisen keino olosuhteisiin sopeutumiseen ja tiedon siirtämistä tästä tuleville sukupolville. Kulttuuri on perusta ihmislajin selviytymiselle.

Vieraan kulttuurin ymmärtäminen voi tuntua vaikealta ja hämmentävältä, sillä kulttuuri on suurimmaksi osaksi abstraktiota, sanattomasti jaettua ymmärrystä siitä, miten ”meillä” pitää toimia. Kulttuuri on sosiaalisen kanssakäymisen kartasto, jolla ihminen selviytyy yhteisön jäsenenä.

Oma kulttuuri on meille ikään kuin totuus maailmasta. Pidämme sukupolvien saatossa kehittyneitä tapoja itsestään selvinä, sillä olemme kasvatuksessa sisäistäneet ne osaksi omaa identiteettiämme. Kulttuuri kertoo ihmiselle kuka hän on, miten pitäisi käyttäytyä ja mitä tehdä. Tästä syystä maan tapojen tai ylipäänsä kulttuurin näkökulmasta tärkeiden sääntöjen rikkominen voi loukata kulttuurin edustajia syvästi.

Kulttuurinen kompetenssi ja kulttuurisensitiivisyys

Erilaisissa kulttuureissa toimiminen vaatii siis pohjimmiltaan sen tiedostamista, miten syvästi kulttuuri vaikuttaa kunkin ihmisen elämään. Tämän ymmärtäminen avaa mahdollisuuden oppia vieraassa kulttuurissa toimimista, kulttuurista kompetenssia.

Kulttuurinen kompetenssi on kokoava käsite, kehys, jonka sisälle mahtuvat kulttuurisen-sensitiivisyys sekä kaikki se tieto ja taito, jota ihminen tarvitsee toisessa kulttuurissa toimimiseen. Varhaisemmissa määrittelyissä kulttuurisen kompetenssin keskeisiksi osiksi nähtiin kyky hallita stressiä, kyky kommunikoida tehokkaasti ja kyky vakiinnuttaa interpersonaalisia suhteita. Myöhemmässä määritelmässä korostettiin kulttuurisen kompetenssin kolmea keskeistä ulottuvuutta: sensitiivisyyttä, tietoisuutta ja taitoja. Sensitiivisyydellä tarkoitetaan tässä yhteydessä yksilön kykyä ymmärtää ja arvostaa kulttuurista erilaisuutta. Tietoisuus on puolestaan yksilön kykyä ymmärtää miten kulttuuri vaikuttaa ihmisen ajatteluun, käytökseen ja vuorovaikutukseen. Taidot näkyvät tehokkaana kommunikaationa ja interkultturaalisena vuorovaikutuksena.

Kulttuurinen kompetenssi eli kulttuurinen pätevyys tarkoittaa henkilön kulttuurista osaamista ja taitoa toimia monikulttuurisessa toimintaympäristössä. Käytännön toiminnassa se näkyy kykynä ottaa huomioon toisen ihmisten tausta ja sen merkitys ja tulla toimeen kulttuuritaustaltaan erilaisten ihmisten kanssa. Kulttuurinen kompetenssi ilmenee vuorovaikutustilanteissa ensisijaisesti erilaisuuden huomioimisena ja hyväksymisenä.

Kulttuuriseen sensitiivisyyteen nähdään kuuluvan sellaiset taidot kuin tilanneherkkyys, toimintatapojen mukauttaminen toisen tarpeisiin, sekä yksilöllisten ja yhteisöllisten kulttuuri-erojen huomioiminen. Asenteet näkyvät siinä, miten hyvin pystyy reflektioon, sekä kunnioitus ja halu ymmärtää toisen ihmisen kulttuuria ja hänen taustansa.

Kulttuurinen kompetenssi ja sensitiivisyys ovat opittavissa. Kulttuurisensitiivisyyden oppiminen vaatii omien asenteiden ja arvojen kriittistä tarkastelua ja sellaisten arvojen, taitojen ja ominaisuuksien hankkimista, jotka mahdollistavat toimimisen tehokkaasti toisissa kulttuureissa tai kulttuurien kohtaamisissa. Kulttuurisensitiivisissä kohtaamisissa kulttuurisia eroja voidaan tarkastella yksilötasolla, mutta niitä ei arvioida hyvä-huono -akselilla. Kulttuurisensitiivinen henkilö on omaksunut taidon olla herkkä ja avoin toisen kulttuurin edustajalle. Hän tunnistaa ja hyväksyy kulttuurierot myös suhteessa itseensä.

Siviilikriisinhallinta on vaikuttamista arvoihin

Myös siviilikriisinhallinnan toiminnan pitää tapahtua suvaitsevaisuuden ja kunnioituksen ilmapäärissä. Jopa sotilaallisessa kriisinhallinnassa on viime vuosina korostettu kulttuurisensitiivisyyttä, sillä jos emme kohdemaissa osoita kunnioittavamme paikallisia tapoja ja ihmisten elämää, emme saa heitä puolellemme. Kestävän muutoksen aikaan saamiseksi ihmisten kanssa pitää siis työskennellä yhdessä, ei kouluttaa heitä ulko- tai yläpuolelta.

Edellä sanottu ei kuitenkaan tarkoita, että mitä tahansa hyväksytään kulttuurin nimissä. Arvot, joita suomalaiset siviilikriisinhallinnan työntekijät edistävät pohjautuvat Suomen ja EU:n arvomaailmaan. Näistä arvoista keskeisiä ovat ihmisoikeuksien kun-

nioittaminen, tasa-arvo ja demokratia. Yksi suomalaisen siviilikriisinhallinnan painopisteistä liittyy juuri tasa-arvoon ja siinä erityisesti naisten aseman parantamiseen sekä gender-tietoisuuden kasvattamiseen.

Sukupuolten välistä tasa-arvoa edistetään suomalaiseen tapaan niin pyrkimällä rekrytoimaan tehtäviin tasapuolisesti miehiä ja naisia kuin myös erityisillä, sukupuolten tasa-arvoon tähtäävillä toimilla kohdemaissa. Kun Suomi lähettää nimenomaan naisia tehtäviin eri maihin, mahdollisesta sillä myös tasa-arvotyön edistäminen kohdemaissa. Esimerkiksi naispoliisit pystyvät tuomaan monissa maissa positiivista kehitystä. He voivat olla esimerkkinä siitä, että nainen voi toimia poliisina aivan kuten mieskin. Poliisinaisten läsnäolo voi myös johtaa rikosten parempaan tunnistamiseen ja selvittämiseen, jos naisten kokemat rikokset otetaan aiempaa vakavammin ja jos naispoliisin läsnäolo laskee rikoksen naisuhrin ilmoittamiskynnystä.

Tämä julkaisu

Tämän julkaisun kirjoittajiksi on kutsuttu ihmisiä, jotka ovat työskennelleet tai työskentelevät siviilikriisinhallintatehtävissä eri puolilla maailmaa. Osa kirjoittajista on elänyt useita vuosia muualla kuin Suomessa ja tehnyt työuransa kriisinhallinnan parissa.

Tässä julkaisussa tasa-arvoteema on hyvin edustettuna. Kirjoittajat kertovat paitsi tasa-arvon eteen tehtävästä työstään, niin myös siitä, millaisia tasa-arvon ongelmia eri kohdealueilla on näkyvissä.

Kirjoituksista huokuu se, että usein tärkein oppi on se, jonka saa omasta kulttuuristaan ja itsestään. Kuten julkaisun kirjoittajat toteavat, usein vasta kauempaa katsoen näkee tarkasti suomalaisen kulttuurin parhaat puolet ja saavutukset: rauhanomaisen elämäntavan, toimivat yhteiskunnalliset järjestelmät ja lainkuuliaisuuden. Samalla suomalainen elämä on kiireistä, eikä tämä kiire aina ole niin välttämätöntä kuin ehkä haluamme uskotella itsellemme ja näyttää ulospäin toisille.

Suurin osa teksteistä käsittelee Eurooppaa tai lähialueita, mikä kuvastaa siviilikriisinhallintaoperaatioiden maantieteellistä painottumista. Tulevaisuudessa siviilikriisinhallinnan operaatiot saattavat siirtyä meistä kauemmas, entistä vieraampiin maihin ja kulttuureihin. Uudenlaisia kokemuksia ja tarinoita kirjoitetaan siis tulevaisuudessa, mutta yhteistä niille kaikille on tarkoitus viestiä rauhan ja yhteiselon välttämättömyyttä jotta ihmiskunta voisi jatkaa olemassaoloaan yhteisellä planeetallamme.

”Siviilikriisinhallinnan toimijan on ymmärrettävä ja kunnioitettava sitä ympäristöä, jossa toimii ja niitä ihmisiä, joiden hyväksi työtä tehdään. On tärkeää, että tehtäviin lähtijöillä on kulttuurista osaamista ja kulttuurintuntemusta.”

Mitä olen oppinut Kosovosta ja siviilikriisinhallinnasta virallisissa työtehtävissä ja vapaa-aikanani

EUSR Kosovossa

Nykytehtäväni Kosovossa, Euroopan unionin erityisedustajan toimistossa (EUSR) alkoi kesäkuussa 2013. EUSR neuvoo ja tukee Kosovon hallitusta maan yhteiskunnallisissa prosesseissa, on sitten kyse lainsäädännöstä, oikeuslaitoksen kehittamisestä, kuntasektorin vahvistamisesta tai taistelusta korruptiota vastaan. Lisäksi EUSR vahvistaa ja valvoo ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kehittymistä Kosovossa. EUSR:n voi sanoa olevan EU:n poliittiset kasvot Kosovossa. Koska EU:n pitää esiintyä maassa yhtenäisesti ja yhdenmukaisin tavoittein, kuuluu EUSR:n tehtäviin myös koordinoida EU:n läsnäoloa Kosovossa. Maassa toimii EUSR:n lisäksi EU:n toimisto, EU:n siviilikriisinhallintaoperaatio EULEX, sekä Euroopan neuvoston edustusto.

Tehtävänimikkeeni on ”Legal Advisor for the Rule of Law”, mutta työn luonteen takia suomennan sen itse ”Kosovon oikeusministerin kansainväliseksi juridiseksi neuvonantajaksi”. Lisäksi vastaan EUSR:ssa kaikista oikeusvaltiokysymyksistä (Rule of Law) kyseisen toimiston päällikkönä. Tärkein osa omaa tehtävääni on valvoa, että Kosovon oikeusministeriö toteuttaa hyväksymäänsä ohjelmaa, ja että sitä toteuttaessaan - eli ennen kaikkea laatiessaan lakeja ja asetuksia - se ei loukkaa kansainvälisen oikeuden sitovia periaatteita tai ihmisoikeuksia ja että se noudattaa parhaita eurooppalaisia käytäntöjä (= European Best Practises).

On ollut hieno huomata toimiston työssä konkreettisia onnistumisia, mikä näkyy myös paikallisten ja kansainvälisten toimijoiden luottamuksena työtämme kohtaan. Meitä pyydetään viikoittain asiantuntijoiksi erilaisiin työryhmiin, joissa muun muassa valmistellaan laki- ja asetusesityksiä sekä suunnitellaan erilaisia toimintastrategioita. Lisäksi meitä kutsutaan alustajiksi erilaisiin Kosovon hallituksen ja maan siviilitoimijoiden organisoimiin julkisiin paneelikeskusteluihin, joissa haetaan ratkaisuja Kosovon yhteiskunnallisiin ongelmiin tai kritisoidaan jo tehtyjä päätöksiä.

Kosovo, henkilökohtaisesti

Muistan ensimmäisen kahvituokioni Pristinan Äiti Teresa -bulevardilla. Muistan tuon painostavan kuumun alkukesän päivän; aukion vaalean kivilaatoituksen, tungokseen asti täynnä olevat kahvilat, hajut ja vilskeen, kirjanmyyjät täpötäysien myyntipöytiensä takana sekä lelujen ja aurinkolasien kaupittelijat. Muistan huivipäiset kerjäläisnaiset istumassa puiden varjossa päät kumarassa kuin rukousta varten. Muistan sota-ajan sankareiden patsaat. Muistan mahdottoman kuuloisen albanian kielen soljuvan ulos niiden ihmisten suista, joille tämä paikka merkitsi kotia. Minulle tämä kaikki oli uutta. Mieli ja kieli olivat ulkomaalaisen. Tuolla paikalla oli kuitenkin niin paljon sielua, että ihastuin, ehkäpä jopa rakastuin, siihen välittömästi.

Nyt ensimmäisestä kahvituokiosta bulevardilla on kulunut jo yli kolme vuotta. Olen työskennellyt, matkustanut, oppinut ja kasvanut Balkanilla. Olen vierailut työtehtävissä ja vapaa-ajalla Albaniassa, Kreikassa, Turkissa sekä kaikissa seitsemässä entisin Jugoslavian alueen valtiossa. Olen kirjoittanut Kosovosta kolumneja oman kotimaakuntani sanomalehtiin. Olen luennoinut Kosovon poliittisesta ja oikeudellisesta tilanteesta Kosovossa, Suomessa ja muualla Euroopassa. Olen luonut vahvoja ystävyyssuhteita kosovolaisiin, opiskelijoista eläkeläisiin ja professoreista poliitikkoihin. Olen kokenut asioita, joista riittää kerrottavaa loppuelämäksi. Tämä työtehtävä on opettanut minua, avannut silmäni ja ehkä muuttanut minua ihmisenä. Kaikkea on mahdotonta kertoa yhdellä kertaa, mutta seuraavassa muutama oppimani asia.

Pieni Kosovo

Kosovo on pieni maa. Sen pinta-ala on vain noin 11 000 neliökilometriä, mikä vastaa kooltaan Varsinais-Suomea. Siellä on noin 2 miljoonaa asukasta. Jugoslavia hajosi 1990-luvun alussa maan eri osissa vahvistuneen nationalismin sekä maan talousongelmien seurauksena seitsemään osaan. Entisen Jugoslavian sijaan Balkanilla on nykyisin Bosnia-Hertzegovina, Kosovo, Kroatia, Makedonia, Montenegro, Serbia sekä Slovenia. Kosovon sodat käytiin vuosina 1998 - 1999. Etnisten jännitteiden takia Serbia ei vieläkaan tunnusta Kosovoa itsenäiseksi valtioksi. Muun muassa Venäjä ja Kiina sekä viisi Euroopan unionin jäsenvaltiota seuraa tässä Serbian esimerkkiä.

Kosovo ja Serbia ovat olleet vuosisatoja sidottuina erilaisiin Kosovoon liittyneisiin sotiin, niin keskenään kuin ulkopuolisia valtioitakin vastaan. Näin lienee tapahtunut pitkälti siksi, että niin serbit kuin albaanit väittävät juuri heidän asuneen Kosovossa ajanlaskun alusta lukien ja vaativat siksi oikeuksiaan tähän ”pyhään paikkaan”. Asiaa on kuitenkin mahdotonta ratkaista, koska historiankirjat eivät ulotu riittävän pitkälle. Joka tapauksessa kuulet aina erilaisen tulkinnan riippuen siitä, mitä etnistä taustaa edustavan kosovolaisen kanssa asiasta keskustele.

Huolimatta Kosovon kiistanalaisesta historiasta maan luonne ja kehitys pohjautuvat kosovolaisten ajatuksiin, uskomuksiin ja käsityksiin. Kosovoon saapuessa jokainen voi nähdä ottomaanien vaikutuksen punakattoisten talojen muodostamisessa kylissä vuorenhuippujen välissä. USA:n vaikutus näkyy tähtilippujen väreilynä tuulessa Kosovon sinikeltaisten ja Albanian punamustien lippujen rinnalla. Pääkaupungissa Pristinassa Bill Clintonin patsas tervehtii tulijaa ja kosovolaisia aivan kaupungin sydämessä. Kenellekään ei varmasti jaa epäselväksi USA:n vahva taloudellinen ja poliittinen tuki Kosovolle.

Islaminuskon vaikutus kuuluu muun muassa, pelottavan kauniisti, rukouskutsuina viisi kertaa päivässä moskeijoissa ympäri maata. Serbian ortodoksikirkko näkyy ja vaikuttaa Kosovossa paitsi uskonnollisesti myös maan ja luostareiden omistajana. Kosovo ei ole vain salmiakin muotoinen, kiistelty maa Balkanilla. Maan identiteetti löytyy ihmisistä, joissa sulautuvat vuosituhansia vanhat kulttuurit, perinteet ja uskomukset, ja joista muodostuu uusi, ainutlaatuinen kokonaisuus.

Kosovolainen luottamus

Suurin ero kosovolaisten ja suomalaisten välillä liittyy luottamukseen. Suomessa ja pohjoismaissa, sekä erityisesti Japanissa on vastaus kysymykseen ”voitko yleisellä tasolla luottaa kanssaihmiisi?” säännönmukaisesti ”kyllä voin”. Kosovossa vastaus on ilman epäilyksen häivääkään ”en voi”. Tämä luottamuksenpuute lähtee mielestäni luottamuksen puutteesta yhteiskunnallisiin instituutioihin. Ylinopeudesta selviää tuikkaamalla poliisin käteen vitosen, yliopistotodistuksen tai ajokortin saa ostamalla, tuomioistuinten tuomion tai päätöksen voi myös ostaa. Korruptio rehottaa joka puolella yhteiskuntaa. Miten voisit luottaa kanssaihmiisi, kun et voi luottaa poliisiin, oikeuslaitokseen tai hallitukseen ja eduskuntaan?

Demokraattinen vallankäyttö ja toimivat instituutiot vaikuttavat joka puolella maailmaa yhteiskuntansa kulttuuriin, perinteisiin ja uskomuksiin sekä ihmisten luottamukseen, eli niin kutsuttuun yhteiskunnan sosiaaliseen kokonaispääomaan. Olen oppinut Kosovossa, ja ymmärrän nyt konkreettisesti sen, että vaikutus on kaksisuuntainen. Sosiaalinen kokonaispääoma tukee yhteiskunnan ja talouden toimivuutta. Jos luottamusta olisi Kosovossa enemmän, instituutiot - kuntatasolta valtion tasolle - toimisivat paremmin ja läpinäkyvämmin, ja korruptio olisi vähäisempää.

Näiden runsaan kolmen vuoden aikana olen oppinut, että luottamusta voidaan lisätä, mutta se vaatii aikaa. Tulonjaon tasaaminen lisää luottamusta. Kosovolaisten keskikuukausipalkka, 350 euroa, on saatava nostettua elämisen mahdollistavalle tasolle. Eläminen ei voi perustua ulkomaan sukulaisilta tulevaan tukeen tai laittoman rikastumisen mahdollistavaan harmaaseen talouteen. Etninen ja uskonnollinen yhdenmukaisuus lisää luottamusta, mutta sodan haavojen on arpeuduttava. Demokraattinen vallankäyttö lisää luottamusta, mistä syystä poliitikkojen arvostus on saatava nousemaan, korruptio kitkettävä yhteiskunnasta täysin ja virkamieskunnan asemaa vahvistettava.

Kosovo opettaa

Näiden runsaan kolmen vuoden jälkeen olen muun muassa kiitollisempi elämälleeni Suomessa, jossa fyysinen turvallisuus ja yhteiskunnan hyvinvointiverkosto luovat vahvan pohjan jokaisen suomalaisen elämälle. Suomi tarjoaa kansalaisilleen lukemattoman määrän erilaisia tulevaisuuden mahdollisuuksia. Suomalaista kiirettä, olkoon se tehtyä tai todellista, en kuitenkaan kaipaa. Kosovossa asiat tulevat hoidetuksi ilman, että pitää olla jossakin juuri tiettyyn aikaan, ja tehdä jotakin juuri tiettyyn ajankohtaan mennessä. Akateeminen varti voi olla akateeminen tunti, mutta lopputulos on tärkein. Suomessa elämämme on liaksi aikaan ja aikatauluihin sidottua. Milloin me saamme mahdollisuuden hengittää rauhassa ja siemailla macchiatoa tai lattea ilman, että tarjoilija tarjoaa välittömästi laskua? Elämämme perustuu määräaikoihin, joita luomme itsellemme. Oletpa kuinka kiireinen tahansa, hengitä syvään ja katso, mitä näet ympärilläsi. Maailma on täynnä sanoinkuvaamatonta kauneutta joka odottaa, että pysähdymme ja avaamme silmämme.

Kosovo on ollut täydellinen paikka luoda käsitys siviilikriisinhallinnan tärkeydestä ja toimintatavoista. Me suomalaiset, kuten kaikki muut kansainväliset siviilikriisinhallinnan asiantuntijat voimme käytännössä todella auttaa Kosovon päättäjiä ja kadunmiehiä ymmärtämään, miten he voivat asianmukaisesti hoitaa kansalaisvelvollisuuksiaan ja osallistua riippumattomasti päätöksentekoon. En ole varma, mitä tulevaisuus tuo tullessaan. Arvostukseni ja luottamukseni siviilikriisinhallintaa ja sen merkitystä kohtaan on kuitenkin kasvanut, ja toivon että voin jatkaa sitä elämässäni, muodossa tai toisessa.

Tiedän, että palaan tähän karuun pieneen maahan muutaman vuoden kuluttua, joko turistinä tai muuten. Silloin näen, miten maa on kehittynyt tai jäänyt kehittymättä. Ymmärrän, että paljon jää tekemättä ja korjaamatta. Toivottavasti näen kulkukoirat hyvin syötettyinä ja rakastavissa kodeissa. Haluan nähdä laihat romanilapset liikennevaloissa kerjäämisen sijaan opiskelemassa kouluissa, täysin vatsoin. Haluan nähdä etnisten jännitteiden ja vihollisuuksien poistuneen ja maan, jossa uusi identiteetti kehittyy ja kukoistaa.

Kosovo on paljon enemmän kuin pienen pieni, sodan runtelema ja tiedotusvälineissä sodan jälkeen ilman laajaa huomiota jäänyt maa. Kosovo on tuonut intohimon sieluuni ja kehottanut minua katsomaan sisäänpäin ja löytämään itsestäni asioita, joista en tiennyt aikaisemmin. Tiedän, että vielä kuollessanikin tämä energinen ja omituinen alue elää edelleen elämäänsä Balkanilla. Millä tavoin, se jää nähtäväksi.

Asiantuntijana Kosovossa - suomalaisia havaintoja

Aluksi

Kosovo on sisällissodasta toipuva maa, jonka väestö on jakautunut voimakkaasti etnisten rajojen mukaan. Jako ei kuitenkaan ole mustavalkoinen albaani – serbi, vaan Kosovossa asuu muitakin etnisiä ryhmiä kuten esimerkiksi turkkilaisia, bosniakkeja, goraneja ja romaneja. Koska monelle kosovolaiselle etninen ryhmä on tärkeä osa identiteettiä, on hyödyllistä tietää mihin ryhmittymään kulloinenkin keskustelukumppani kuuluu.

Suomalaisilla on Kosovossa yleisesti ottaen hyvä maine. Kun kerron olevani suomalainen, monet mainitsevat Martti Ahtisaaren ja kiittävät minua Suomen Kosovon valtion itsenäistymispyrkimykselle osoittamasta tuesta. Aina en oikein tiedä, miten tähän vastata, sillä suomalaiselta kehujen ja kiitosten vastaanottaminen ei aina suju kovin luontevasti.

Työskentelin Kosovossa paikallisissa tuomioistuimissa avustavana lakimiehenä vuosina 2010-2013. Oikeuden ammattilaisena koen parlamentin säätämien lakien kunnioittamisen olevan tärkeä osa identiteettiäni. Väittäisin, että myös suurimmalle osalle suomalaisista lakien noudattaminen on selviö. Kosovossa lakeihin suhtaudutaan hieman toisin. Esimerkiksi liikennesääntöjä kohdellaan ikään kuin ne olisivat ohjeluonteisia ja pelkästään nörttejä varten. Kosovolainen liikennekulttuuri onkin lähes jokaiselle ulkomaalaiselle turhautumisen aihe. Esimerkiksi suojatiet ovat vain koristuksia muuten niin harmaassa asfaltissa niin autoilijoille kuin jalankulkijoillekin. Myös suhtautuminen parlamentin säätämään tupakointikieltoon julkisissa tiloissa on, no, joustavaa: kun siirtää tuhkakupissa olevan tupakointikielto-merkin naapuripöytänsä, ei se koske enää itseä. Näitä tilanteita päivittäin todistaessa hiipii joskus mieleen epätoivo; oikeusvaltio on vielä kovan työn takana.

Kosovolaisilla tuntuu olevan ilmiömäinen kyky nauttia elämästä. Kahvilat ovat täynnä ihmisiä, jotka juttelevat ja polttelevat tupakkaa. Joskus oikein mietin, mistä sitä asiaa oikein riittää. Mutta toisaalta: aurinko paistaa eikä ole kiire mihinkään. Ympärillä on ystäviä ja kädessä kuppi ehkä maailman parasta kahvia. Joten miksipä ei nauttisi hetkestä. Tässä me suomalaiset voisimmekin ottaa oppia kosovolaisilta.

”Ethän sinä ole mikään nainen”, totesi kosovolainen tuttavani. Hetkellinen hämmennyksen jälkeen ymmärsin, ettei kommentti viitanut fyysiseen olemukseeni. Kosovo käy läpi suurta kulttuurista murrosta, ja varsinkin kaupungeissa perinteisestä maskuliinisesta kulttuurista ollaan siirtymässä kohti tasa-arvoa. Perinteisten sukupuoliroolien murtuminen on osa tätä murrosta. Muutos on kuitenkin hidasta ja toistaiseksi miehen ja naisen roolit ovat vielä selkeästi eriytyneet. Tuttavani tarkoitti siis toteamuksellaan sitä, että en istunut hänen käsitykseensä naisen roolista ja käyttäytymisestä.

Kosovossa koti on naisen valtakuntaa, ja ruuanlaitto ja siivous ovat edelleen naisen tehtäviä. Vuonna 2014 tehdyn tutkimuksen mukaan 25-54 -vuotiaat naiset käyttävät keskimäärin 10-20% ajastaan työskentelyyn kodin ulkopuolella ja 80% ajastaan kodinhoitoon¹. Miehet sen sijaan käyttävät 50-80% ajastaan kodin ulkopuoliseen työhön ja 10-15% kodinhoitoon. Kodin ulkopuolella, julkisuudessa, miehet ovat määräävässä asemassa. Esimerkiksi nykyisen hallituksen 23 ministeristä 3 on naisia. Vuonna 2014 työikäisten miesten työllisyysaste oli 41.3% kun naisilla vastaava luku oli 12.5%². Kahviloissa pöydissä asiakkaiden luona kiertävät tarjoilijat ovat pääsääntöisesti miehiä, mutta tiskin takana turvassa voi toisinaan nähdä myös naisia.

Etnisyyden lisäksi sukupuoli onkin tärkeä osa kosovolaisen identiteettiä. Paikallinen ystäväni tapasi minut juhlassa ja kehui vuolaasti ulkonäköäni. Hän totesi, kuinka olen yleensä niin ”vaatimaton”, mutta tänään niin naisellinen. ”Kiitos”, vastasin, ja yritin olla loukkaantumatta. Seuraavana päivänä kiskoessani tennareita jalkaan mietin itsenäni, että niin me vain olemme erilaisia: vaatimattomuus kun on tunnetusti Suomessa hyve.

Perhe ja suku ovat kosovolaiselle erittäin tärkeitä. Puolison ja lasten lisäksi myös isovanhemmat, siskot ja veljet sekä tädit ja sedät ovat osa arkea. Ystävät vaihtavatkin omien kuulumisten lisäksi usein koko perheen kuulumiset.

Se, ettei minulla ole lapsia, aiheuttaa keskustelukumppanissa yleensä joko sääliä tai hämmennystä. ”Älä huoli, kyllä sinä vielä ehdit” tai ”Miksi ei?” ovat yleisiä kommentteja. Vaikka asiasta keskustelu ei aina olekaan mieluisin puheenaiheeni, yritän ymmärtää keskustelukumppanini lähtökohtaa: hänelle perhe on tärkein asia maailmassa.

Siviilikriisinhallinnan toimijana

EULEX Kosovon mandaatissa todetaan operaation tarkoituksena olevan ”auttaa Kosovon viranomaisia, oikeusviranomaisia ja lainvalvontaviranomaisia”. Valitettavasti kosovolaisilla tuntuu edelleen olevan väärä käsitys siitä mitä operaation toimivaltaan kuuluu. Näin nekin kosovolaisista, jotka periaatteessa suhtautuvat operaatioon positiivisesti, ovat usein pettyneitä siihen, ettei se ole jo ”laittanut asioita kuntoon”. Tällaisista kommentteista kuultaa läpi vahvan johtajan perinne. Kosovolaiset opettelevat vielä demokratiaa ja siihen kuuluvaa osallistuvaa kansalaisuutta. He odottavat, että ”joku toinen” hoitaa homman.

¹ Ulf Färnsveden, Ariana Qosaj - Mustafa ja Nicole Farnsworth; Kosovo Country Gender Profile, 2014

² Kosovo Agency of Statistics, 2014 Labour Force Survey

Kaikki kosovolaiset eivät suhtaudu operaatioon ja sen työntekijöihin positiivisesti. Pienelle, mutta aktiiviselle ja äänekkäälle osalle väestöstä operaatio on vain uudenlainen miehittäjä, joka estää albaaniväestöä toteuttamasta ikuista haavettaan, oli se sitten itsenäisyys tai ”Suur-Albanian” muodostaminen. Kosovolaiseen ajattelutapaan kuuluukin osaltaan tietynlainen ehdottomuus. Asiat ovat joko hyvin tai huonosti, mutta eivät siltä väliltä, eikä kyky kompromissien tekoon ole kosovolaisen kulttuurin vahvin puoli. ”Katastrofi”, toteaa kosovolainen, kun jokin ei mene suunnitelmien mukaan.

Mitä se sitten on, se operaation mandaatissa mainittu ”auttaminen”. Vaikka tarkoitus olisi kuinka hyvä, auttaminen ei ole sitä, että kerrotaan kuinka meillä asiat hoidetaan ja yritetään sovittaa kohdemaahan samaan muottiin. Kulttuurisensitiivisyyden ensiaskel on sen ymmärtäminen, että eri kulttuureissa asioita tehdään eri tavoilla, on ”minun tapani” ja ”heidän tapansa”. Tuottaakseen todellista ja kestävästä tulosta asiantuntijan tulee ”minun tapani” ja ”sinun tapasi” sijasta pyrkiä luomaan jotain aivan uutta, ”meidän tapa”. Juuri tähän kiteytyy operaatioissa työskentelyn ihanuus ja vaikeus.

Kulttuurien kohtaamisesta

Sen lisäksi mistä puhutaan, myös se, miten puhutaan, on kulttuurisidonnaista. Huomaamattani olen kehittänyt tavan toista kuunnellessani nyökytellä ja tokaista aina välillä ”joo” osoittaakseni, että kuuntelen edelleen. Tämä täysin tiedostamaton tapani aiheutti kriisinpoikasen, kun Kosovon albaani-ystäväni kertoi minulle pitkää ja mielenkiintoista tarinaa. Jonkin aikaa tarinaa kerrottuaan ystäväni kurtisti kulmiaan ja kysyi, että miten niin ei, mikä tässä nyt on ongelma. Äimistyin. Ongelma? Miten niin ongelma? Nyt oli ystäväni vuoro olla ihmeissään. Jos kaikki on ok, miksi sitten hoen jatkuvasti ”ei”. Hetken aikaa asiaa kummas-teluumme ymmärsimme, että suomalainen ”joo” tarkoittaa albaniaaksi ”ei”. Ihmekös, että ystäväni oli näreissään, kun hänen näkökulmastaan olin tarinaa kuunnellessani hokenut ”eitä”.

Kulttuurien aidossa kohtaamisessa uteliaisuus ja empatia ovat valttia ja keskustelu avainasemassa. Aktiivinen kuunteleminen ja kyseleminen auttavat ymmärtämään paikallisen kollegan tapaa ajatella. Asiantuntijana omista näkemyksistä kertominen rehellisesti ja kiihkeästi taas auttaa vastapuolta ymmärtämään omaa näkemystä. Ymmärtäminen on kuitenkin vasta ensiaskel, eikä se välttämättä tarkoita hyväksymistä. Kaikkea ei tulekaan hyväksyä, mutta keskustelu on aina paikallaan.

Asiantuntijatehtävissä Suomessa työskennellyt tuntee oman alansa ja on sen asiantuntija. Itse olen juristi ja minulta odotetaan esimerkiksi lakien, oikeuden perusperiaatteiden ja soveltamiskäytännön tuntemista, sekä osaamista niiden soveltamiseen käytännössä. Kulttuurien kohtaamisessa tarvitaan aivan toisenlaisia taitoja. Kun kuuntelee toisesta kulttuurista tulevaa kollegaa, tulee systemaattisesti tarkastella omia oletuksia. Mitä tarkoittaa sana ”perhe” tai millaisia miellelyhtymiä luo sana ”ampuma-ase”. Kollegan viestiä tulee yrittää ymmärtää ilman ennakoasenteita, sellaisena kun se ilmaistaan.

Kun sitten on aidosti kuunnellut ja ymmärtänyt, saattaa ilmetä, ettei sitä ”ainoa oikeaa ratkaisua” olekaan. Yhteisen tekemisen tavan löytämiseksi tulee kunnioittaa monimuotoisuutta. Toisinaan tulee myös vastaan tilanteita, jolloin täytyy myöntää, ettei tiedä. Tämä ei aina ole helppoa henkilölle, joka pitää itseään asiantuntijana. Asiantuntijuutta on kuitenkin myös sen myöntäminen, ettei tiedä jotakin.

Kaikesta tästä ”itsensä likoon laittamisesta” seuraa usein muutos siviilikriisinhallinnan asiantuntijassa itsessään. Kotiin jääneet perheenjäsenet ja ystävät huomaavat usein tämän muutoksen asiantuntijaa paremmin, ja se saattaa hämmäntää heitä.

Paikallisen väestön kohtaaminen ei suinkaan ole ainoa kulttuurien kohtaaminen siviilikriisinhallintatehtävissä, sillä myös operaatiossa työskentelevien kollegoiden ajattelu- ja työskentelytavoissa on huomattavia eroja. Aina ei tule edes ajatelleeksi, että eurooppalaisten kulttuurien välillä voi olla suurta vaihtelua. Eräässä tiimipalaverissa totesin, että arvostan palautteen saamista. Kerroin, että positiivinen palaute motivoi ja kritiikistä oppii. Seuraavana päivänä kollegani pysäytti minut oikeustalon käytävällä. ”Sinä kun sanoit haluavasi palautetta” hän totesi, ”sinä näytät kivalta tänään.” Selvästi meillä oli erilainen käsitys naiskollegoille asetetuista odotuksista.

Siviilikriisinhallintatehtäviin lähtemistä harkitsevalle suosittelen maan lähihistoriaan tutustumista edes pintapuolisesti, koska historian tunteminen auttaa ymmärtämään monia nykypäivän ilmiöitä. Esimerkkinä Kosovosta voisi mainita vaikkapa vuonna 2013 johtavan paikallisen puolueen esittämän pyynnön perustaa eduskuntaan ad hoc -komitea tutkimaan väitettyjä prosessioikeudellisten sääntöjen rikkomuksia eräässä yksittäisessä oikeustapauksessa. Tällainen ajattelumalli on peruja sosialistisesta oikeusjärjestelmästä, joka hylkäsi vallan kolmijako-opin koska se vaikeutti kansan tahdon toteuttamista. Toisena esimerkkinä voi mainita kirjoitetun lain ja oikeuskäytännön välisen eroavaisuuden. Perustuslaissa kansalaisille taattujen oikeuksien ja todellisuuden välinen jyrkkä ero oli tyypillistä sosialistiselle oikeusjärjestelmälle. Lisäksi monien kosovolaisten käsitys oikeasta ja väärästä erityisesti avioliittoon, perheeseen, syntymään ja kuolemaan sekä perintöön liittyvissä kysymyksissä pohjautuu YK:n laatiman modernin kirjatun lainsäädännön sijaan historiallisesta ”Code of Lekë Dukagjini”³ -kodifikaatiosta kumpuaviin näkemyksiin.

Yleisohjeeksi siviilikriisinhallintaoperaatioon lähtijälle sanoisin, että ”minun tapani tehdä on parempi” -ajattelu on katastrofin avain. Operaatioon lähtevän asiantuntijan pitää tuntea itsensä ja omat motiivinsa. Lisäksi pitää olla avoin uusille tekemisen tavoille ja yrittää ymmärtää paikallinen tekemisen tapa ja sen syyt. Saattaahan olla, että se onkin juuri siinä tilanteessa paras mahdollinen.

³ Code of Lekë Dukagjiniin sisältämät säännöt ovat kulkeneet suullisena perimätietona vuosisadasta toiseen, kunnes 1900-luvun alussa fransiskaanimunkki Shitëfën Gjeçovi kirjasi ne ylös. Näitä sääntöjä ei koskaan virallisesti säädetty laeiksi, mutta niitä on etenkin Albanian pohjoisosissa ja Kosovossa sovellettu laintaisoina ohjeina aina 1900-luvulle saakka.

*"Yleisohjeeksi siviilikriisinhallinta-
operaatioon lähtijälle sanoisin, että
"minun tapani tehdä on parempi"
-ajattelu on katastrofin avain. Ope-
raatioon lähtevän asiantuntijan pitää
tuntea itsensä ja omat motiivinsa.
Lisäksi pitää olla avoin uusille teke-
misen tavoille ja yrittää ymmärtää
paikallinen tekemisen tapa ja sen syyt.
Saattaahan olla, että se onkin juuri sii-
nä tilanteessa paras mahdollinen."*

Monitorina Itä- Ukrainassa

Koulutus Itävallassa ja Ukrainassa

Aloitin työskentelyn Ukrainassa SMM-operaation (Special Monitoring Mission) monitorina* huhtikuussa 2015. Ryhmä suomalaisia monitoreja valittiin tehtävään ja lähetettiin nopealla aikataululla Wienin liepeille HEAT-koulutukseen (Hostile Environment Awareness Training). Paikallisessa varuskunnassa saimme koulutusta erilaisten, myös vaikeiden ja vaarallisten tilanteiden varalle. Kouluttajat eläytyivät mainiosti kapinallisten osaan toden tuntuissa harjoituksissa tiesuluilla, ajoittain huutaen ja uhkaillen aseilla.

Wienistä matka jatkui edelleen Kiovaan, josta reilun viikon koulutuksen jälkeen suunnattiin Itä-Ukrainan Donbassiin, osa Luhanskiin ja osa Donetskien. Matka itään tehtiin upouusilla panssariautoilla. Lähtö Kiovasta viivästyi muutamilla päivillä, sillä ajoneuvoja ei saatu varusteltua ajoissa. Varhain lähtöamuna jouduimme kuittaamaan autot varusteineen päivineen, oli satelliittipuhelinta, Motorolaa, GPS:iä ja muita varusteita.

Aamu oli hyvin kiireinen, sillä autot oli varusteltu yötä myöten ja liikkeelle oli päästävä varhain aamulla. Olin yksi kuljettajista ja kuittasin autot varusteineen niitä tarkastamatta. Lähdön hetkellä ei auton virtalukkoa ja -avainta löytynyt. Peräsin virtalukon sijaintia, ja sain auton luovuttajalta kärsivällisen vastauksen: sellaista ei uusissa autoissa tarvita. Tiedustelin siinä lähtörytäkässä, autossa jo istuen, miten moottori sitten käynnistetään. Ajoneuvon luovuttanut henkilö näytti nappia ja neuvoi painamaan siitä. Painoin, mutta mitään ei tapahtunut. Piti tietysti painaa ensin jarrua ja vasta sitten startata. Oli kulunut melkoisesti aikaa siitä kun olin viimeksi ajanut automaattivaihteisella. Matka itään sujui ongelmitta siitä huolimatta, että ajoneuvon luovuttaja katseli perääni selvästi huolestuneen näköisenä ja pyöritteli päätään.

Suomalaismonitorien rotaatio johon kuuluin, matkusti Itä-Ukrainan konfliktialueelle kymmenen auton saattueessa yhdessä ulkomaalaisten kollegojemme kanssa. Jossakin vaiheessa saattue jakautui kahtia. Toinen osasto suuntasi Luhanskiin ja toinen kaartoi etelämmäksi Donetskien. Allekirjoittanut käskettiin Donetskien tiimiin, jossa perehdyttämiskoulutus jatkui vielä kolmannen viikon.

*Tarkkailija ja monitori tarkoittavat samaa asiaa. Tässä julkaisussa käytetään kirjoittajasta riippuen molempia.

Donetskin tiimillä on kolme kenttätöimistöä: Kramatorsk ja Mariupol hallituksen kontrolloimalla alueella sekä Donetsk kapinallisten miehittämällä alueella. Merellinen Mariupol tuntui olevan halutuin kohde tulokkaiden keskuudessa. Ennen jakautumistamme kenttätöimistöihin meitä uusia monitoreja haastateltiin ja kysyttiin muun muassa toivetta tulevasta palveluspaikasta. Itse vastasin kysymykseen tietävästi ryhmäni ainoana ”aivan sama”, sillä olin aikaisemmista kokemuksistani oppinut, ettei kannata liian innokkaasti esittää toiveita palveluspaikan suhteen. Lopulta olin kuin olinkin ainoa kymmenestä monitorista joka käskettiin Mariupoliin, teollisuus- ja satamakaupunkiin Asovanmeren rannalle. Parin tunnin ajomatka Donetskista Mariupoliin oli jännittävä ja jännitys vain tiivistyi valtavan terästehtaan ilmaantuessa horisonttiin. Näin päädyin Ukrainan kaakkoisimpaan kolkkaan, Mariupoliin, jossa olen tätä kirjoittaessani työskennellyt puolitoista vuotta.

Ukrainan kriisi ja operaatio

Idän ja lännen välissä jo pidempään heiluneen Ukrainan kriisi kärjistyi marraskuussa 2013, kun silloinen presidentti Viktor Janukovitsin hallitus ilmoitti luopuvansa kauppaa ja yhteistyösopimuksesta EU:n kanssa. Kievin Maidanin aukion veriset mielenosoitukset leimahtivat pian ja kulminoituivat helmikuussa 2014. Pian Maidanin tapahtumien jälkeen Venäjä otti Krimin haltuunsa ja huhtikuussa 2014 alkoi Donbassin eli Itä-Ukrainan sota Ukrainan hallituksen joukkojen ja Venäjän tukemien separatistien välillä. Venäjän johto oli jo vuosia aikaisemmin selkeästi ilmoittanut, että jos Ukraina liittyy Natoon, se tapahtuu ilman Krimiä ja itää. Monen ukrainalaisen näkemys on, ettei Venäjä olisi luopunut Krimin Mustanmeren laivastotukikohdistaan millään hinnalla.

ETYJ⁴, kansainväliseltä nimeltään OSCE, perusti Ukraina SMM-tarkkailuoperaation kovalla kiireellä heti Ukrainan kriisin puhjettua 21.3.2014. Operaation perustehtävänä on ollut tarkkailla ja raportoida Ukrainan turvallisuustilanteesta tuottamalla puolueetonta tietoa paikan päältä. Tärkeimmät arvot ovat puolueettomuus ja läpinäkyvyys. SMM on käytännössä ainoa organisaatio, jolla on liikkumavapaus koko Ukrainan alueella pois luettuna Krimin niemimaa. Se toimii kymmenen tiimin voimin miltei koko Ukrainan alueella.

Toiminnan painopiste siirtyi sodan alettua nopeasti sotatoimialueelle itään, Luhanskin ja Donetskin lääneihin. Krimi ei kuulu SMM:n toimialueeseen, mutta sen ja Manner-Ukrainan välistä hallinnollista rajaa tarkkaillaan SMM:n Khersonin tiimin toimesta. Syyskuun lopussa 2016 SMM:ssa työskenteli noin 700 monitoria yli 40 maasta. Monitorien lukumäärä on vähitellen kasvanut ja sen maksimimääräksi on sovittu 1000 henkilöä. Suomalaisia monitoreja on ollut enimmillään 26. Operaation nykyinen mandaatti jatkuu 31.3.2017 saakka, jolloin sitä jälleen jatkettaneen vuodella.

Mariupolin kenttätöimistö

Mariupol on Donetskin Oblastin eli läänin satamakaupunki Asovanmeren rannalla. Asukkaita on ollut lähes puoli miljoonaa, joskin sodan myötä väkeä on muuttanut pois. Kaupungin nimi on kreikkalaista alkuperää. Valtavat terästehtaat ja iso satama leimaavat kaupunkia. Matkaa Venäjän rajalle on noin 50 kilometriä ja kontaktilinjalle, eli käytännössä rintamalle, vain noin 20 km. Raskaiden aseiden äänet kuuluvat kaupunkiin hyvin, mutta asukkaat eivät ole sodan ääniä kuulevinaan vaan pyrkivät sulkemaan korvansa ja ajatuksensa niiltä.

⁴ ETYJ – Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö

OSCE – Organization for Security and Co-operation in Europe

Asovanmeri on käytännössä Mustanmeren lahti ja suuren, Venäjän puolelle laskevan Don-joen suistoallas, jonka keskisyvyys on vain kuusi metriä. Paikalliset nimittävät matalaa mertaan usein ”pulloksi”. Pinta-alaltaan Suomenlahtea hiukan suurempi Asovanmeri on nykyisin melko likainen, etenkin Mariupolin läheisyydessä. Kovilla tuulilla veden väri muistuttaa kotoista Vantaanjokea, mutta kaupungin hiekkarannat ovat kuitenkin uimakelpoisia, ainakin paikallisten asukkaiden mielestä. Hiekkarantojen lisäksi kaupunkilaisilla on mahdollisuus virkistäytyä lukuisissa puistoissa, jotka keventävät mukavasti neuvostoliittolaista kaupunkikuvaa.

Donetskin tiimiin kuuluvassa Mariupolin kenttätöimistössä työskentelee hiukan yli 100 monitoria ja parisenkymmentä paikallista työntekijää, joista pääosa on tulkkeja. Tiimin vastualueen laajuus on kaikkiaan noin 7000 neliökilometriä, josta osa on hallituksen kontrolloimaa aluetta ja osa kuuluu Donetskin kansantasavaltaan (DPR, Donetsk`'s Peoples Republic)⁵. Kontaktilinjan pituus vastualueella on noin 75 km.

Mariupolin kenttätöimiston erityispiirteenä on työskentely kontaktilinjan molemmilla puolilla, mikä merkitsee sen päivittäistä ylittämistä useammalla partiolla. Konfliktin osapuolet ovat kaivautuneet omille puolilleen rintamaa ja käyvät käytännössä asemasotaa käyttäen kaikkia jalkaväen aseita. Noin puolet monitoreista osallistuu päivittäin partiointiin toisen puolen tehdessä erilaisia töimistöitä kaupungilla sijaitsevassa töimistössä. Partioon kuuluu tyypillisesti neljä monitoria, tulkki ja ”paramedic” eli lääkintämies silloin kun tehtävä edellyttää kontaktilinjan ylittämistä. Liikkeellä ollaan useimmiten kahdella panssaroidulla autolla.

Mariupolissa on monitoreja noin 35 eri maasta. Eniten on amerikkalaisia ja venäläisiä, kumpaisiakin puolisen tusinaa. Useista maista on vain yksi monitori. Kaikki ETYJ:n jäsenmaat eivät ole asettaneet henkilöstöä SMM:ään. Yhteiselämä kansainvälisen henkilöstön kesken on ollut tiivistä jo siitäkin syystä, että kaikki monitorit ovat turvallisuussyistä asuneet ETYJ:n osoittamissa pienissä hotelleissa. Turvallisuustilanne on kuitenkin parantunut siinä määrin, että siirtyminen omatoimiseen asumiseen alkoi elokuussa 2016. Toinen seikka mikä on lisännyt monitorien yhdessäoloa, on ”pakollinen kotiintuloaika”; majoituksessa on turvallisuussyistä oltava kesällä klo 23 ja talvella tuntia aikaisemmin. Rikollisuus Mariupolissa on melko vähäistä, eikä ainoatakaan ryöstöä tai pahoinpitelyä ole tiettävästi kohdistunut monitoreihin. Muita kansainvälisiä organisaatioita ja niiden henkilöstöä kaupungissa on vähän, eikä heidän ja SMM:n henkilöstön kesken ole juurikaan yhteistöimintaa.

Eri maiden kansalaiset monitoreina

Eri kansallisuuksiin kuuluvien monitorien kanssa on hauska työskennellä. Mielenkiintoa lisäävät hyvinkin erilaiset koulutustaustat ja työhistoriat. Monitorit voidaan taustojensa perusteella jakaa karkeasti ottaen kolmeen pääluokkaan: siviilit, sotilaat ja poliisit. Siviileillä on pääsääntöisesti ylempi korkeakoulututkinto, jatkotutkinto on vain muutamilla. Siviilien kirjavaan joukkoon kuuluu muun muassa diplomaatteja, valtio-oppiin perehtyneitä, lakimiehiä sekä demokratian ja vähemmistöasioiden asiantuntijoita.

Sekä sotilaat että poliisit ovat useimmiten senioreja, usein jo päätoimestaan eläköityneitä everstejä tai kenraaleja. Myös nuorempia, aktiivipalveluksessa edelleen olevia virkamiehiä löytyy. Partioiden kokoonpano vaihtelee jatkuvasti, ollen käytännössä joka päivä erilainen.

5 Donetskin kansantasavalta on vuonna 2014 perustettu Venäjä-mielinen separatistioiganisaatio, joka hallitsee sotilaallisesti Itä-Ukrainan Donetskin alueen kaakkoisosia. Kansanta_savallan alueellista itsenäisyyttä ei ole mikään kansainvälisesti tunnustettu valtio hyväksynyt.

Myös roolit vaihtelevat. Jokainen on vuorollaan partion johtaja, autonkuljettaja ja partion varajohtaja. Panssariautoa voivat ajaa vain C-kortin omaavat monitorit. Partiosuunnitelma julkaistaan sähköpostilla edellisenä päivänä noin klo 17. Johtaminen tapahtuu sähköpostilla, matkapuhelimella ja kokouksissa suullisesti.

Monitorien keskinäisiä suhteita säätelevät useat taustatekijät, joista merkittävimpiä ovat tietenkin kulttuuri ja kieli. Venäjänkieltä sujuvasti taitavat muodostavat oman alaryhmänsä, anglosaksit omansa ja Balkanin alueelta tulleet monitorit omansa. Välimeren alueelta kotoisin olevat monitorit viihtyvät toistensa seurassa. Pohjoismaiden edustajat tuntevat keskinäistä yhteenkuuluvuutta ja viettävät vapaa-aikaa yhdessä. Romanianlaisia ja moldovalaisia monitoreja on melko paljon, joten he ovat luonnollisesti ”klikkiytyneet” keskenään.

Oman äidinkielen puhuminen saa olon tuntumaan kotoisammalta. Kielen ja kulttuurin ohella myös taloudelliset seikat vaikuttavat monitorien keskinäisiin suhteisiin. Kaikki monitorit saavat yhtä suurta, verotonta ETYJ:n maksamaa päivärahaa. Tämän lisäksi länsimaiden lähettämät monitorit saavat palkkaa, jonka suuruus vaihtelee huomattavasti lähettäjämästä riippuen. Pelkällä päivärahalla tulee erittäin hyvin toimeen matalan hintatason Ukrainassa, mutta on luonnollista, että täsmälleen samasta työstä maksettava erisuuruinen korvaus saat- taa harmittaa vähemmän ansaitsevia ja aiheuttaa jopa hienoista katkeruutta joissain yksilöis- sä. Tämä siitä huolimatta, että ETYJ:n maksama päiväraha vastaa monikertaisesti tavallista tötuloa mm. Itä-Euroopan maissa.

Monitorien kansallisuudella on jonkin verran merkitystä työtehtävissä. Kumpikin konflik- tin osapuoli tuntee epäluuloa SMM:a ja sen henkilöstöä kohtaan, joskin suhtautuminen on ajan myötä jonkin verran parantunut molemmiin puolin rintamalinjaa. ”DPR:n” puo- lella epäluulo on selvästi suurempaa sekä sotilaiden että siviilien taholta kuin hallituksen kontrolloimalla alueella. SMM:n vastainen propaganda puree hyvin kapinallisten alueella. Suoranaista vihamielisyyttäkin esiintyy, vihaisesta ilmeestä keskisormen esittelyyn ja jopa aseella uhkailuun saakka. Monitorien puolueettomuutta epäillään ja usein syytetään vakoi- lusta toisen osapuolen hyväksi.

Hallituksen puolella taistelevat sotilaat eivät hyväksy venäläisiä monitoreja ja epäilevät hei- dän toimivan Venäjän ja ”DPR:n” laskuun. On tavallista, että vartiosotilaat pyrkivät selvit- tämään monitorien kansallisuuden, mitä heille ei kuitenkaan kerrota, eikä sitä ole merkitty ID-kortteihin. Silloin tällöin kapinalliset syyttävät venäläisiä monitoreja siitä, että nämä eivät ole heidän rinnallaan taistelemassa vaan työskentelevät SMM:n laskuun. Venäläiset moni- torit pyrkivät salaamaan kansallisuutensa esimerkiksi ujuttamalla puheensa sekaan ukrai- nankielisiä sanoja.

Hajahavaintoja Itä-Ukrainan kulttuurista

Donbassin aluetta voidaan luonnehtia monikulttuuriseksi, joskin venäläinen kulttuuri on hallitseva. Alueella lähes kaikki puhuvat venäjää. Donbassin, Luhanskin ja Donetskien lääni- en hiilikentät ja teräsvarannot ovat vuosikymmenten ajan houkutelleet työntekijöitä ympäri Neuvostoliittoa ja Venäjää töihin kaivoksiin ja tehtaisiin. Sodan myötä monet kansallismie- liset ukrainalaiset kuitenkin haluavat puhua ukrainaa hallituksen kontrolloimalla alueella.

Maan hallitus on alkanut nimetä uudelleen kaupunkeja ja kyliä. Esimerkiksi Neuvostoliit- ton aikainen kylän nimi Oktiabr (lokakuu) on nykyään Verhnohyrekynske. Vastaavasti Krasnoarmiiske (puna-armeija) on uudelta ukrainalaiselta nimeltään Khreschatyske. Roza Luxemburg -niminen kylä on kuitenkin toistaiseksi saanut pitää vanhan nimensä. Uusia nimiä tienviittoihin on toistaiseksi ilmestynyt ainoastaan hallituksen kontrolloimilla alueilla.

Kättely on venäläiseen tapaan yleistä. Voimailusalille saapuva mies saattaa tullessaan kiertää koko salin ja kätellä kaikki läsnä olevat, tutut ja tuntemattomat. Tupakointi on hyvin yleistä sekä miesten että naisten keskuudessa. Poikkeuksen tekevät nuoret, korkeasti koulutetut. Paahdettuja ja suolattuja auringonkukan siemeniä syödä puputetaan venäläiseen tapaan joka paikassa. Siemeniä riittää, sillä auringonkukkapellot ovat valtavia ulottuen monin paikoin horisonttiin saakka.

Etnisten ukrainalaisten ja venäläisten ohella Mariupolin alueella asuu lukuisia vähemmistöjä, joista tässä mainittakoon kreikkalaiset, saksalaiset, tataarit, armenialaiset, romanit, kasakat ja juutalaiset. Sodan myötä Donbassiin on saapunut eri puolilta maailmaa niin sanottuja vapaaehtoisia taistelijoita, jotka itse asiassa ovat pikemminkin palkkasotureita. Vaikka venäläinen kulttuuri ja venäjän kieli dominoivat alueella, antavat seudun ihmiset vähemmistöjen elää rauhassa.

Mariupolissa ja sen ympäristössä on useita kreikkalaisyhteisöjä, joiden ihmiset ovat ylpeitä juuristaan ja vaalivat kulttuuriaan. Kreikkalaiset sukujuuret omaava henkilö ilmoittaa tavallisesti keskustelun alussa, heti esittelyn jälkeen: ”itse asiassa olen kreikkalainen enkä ukrainalainen.” Muutamissa kouluissa opetetaan kreikkaa ja vanhaan emämaahan pidentään yhteyttä. Armenialaisia tapaa etenkin hiukan kauempana pohjoisessa, Volnovakhan alueella, jossa Mariupolin kenttäasemalla on Forward Patrol Base, (FPB) eli ”eteen työnnetty tukikohta”. Alueella on useita armenialaisia ravintoloita sekä joitakin armenialaisten ylläpitämiä pieniä hotelleja.

Mariupolin katukuvassa näkee näyttävästi pukeutuvia naisia korkeissa koroissaan ja vaatimattomasti puettuja miehiä. Miehet eivät mielellään käytä pukua tai edes irtotakkia, eivät aina edes häissä tai hautajaisissa. Verkkarit ja lenkkarit ovat suosituin asu miehillä. Tyylikkäästi pukeutunutta miestä katsellaan alta kulmain. Jopa kirkasväriset urheilujalkineet saattavat aiheuttaa silminnähtävää pahennusta ja nenän nyripistelyä. Koulupuvut ovat yleisiä sekä tyttöillä että pojilla, jopa ala-asteella.

Aluetta leimaava köyhyys

Yhteiskunnallinen eriarvoisuus, korruptio ja köyhyys ovat Itä-Ukrainassa valitettavasti läsnä aivan kaikkialla. Tuloerot ovat valtavat, eikä pienillä palkoilla ja eläkkeillä tahdo tulla toimeen. Ukrainan talous on alamaissa ja maan valuutan, Hrivnan, kurssi on kriisin myötä romahtanut. Töitä ei ole.

Vaikeimmassa tilanteessa ovat kontaktinajan tuntumassa elävät yksinäiset vanhukset. Monet heistä ovat olleet pakotettuja jäämään kotiinsa sotatoimialueelle jatkuvasta kuolemanpelosta huolimatta, sillä muutakaan paikkaa mihin mennä ei ole. Toisaalta he eivät halua jättää rakasta kotiaan ja irtaimistoaan, ainoata omaisuuttaan, palkkasotilaiden ryöstettäväksi. Pienimmät eläkkeet ovat vain hieman päälle 40 euroa, mikä ei riitä edes ruokaan ja polttopuihin, sairaalamaksuista tai lääkkeistä puhumattakaan. Oma pieni puutarha ja naapuripuuttavat auttavat ahdingossa, kuten myös jotkut avustusorganisaatiot.

Köyhyydestä huolimatta ihmiset ovat hyvin vieraanvaraisia. Monitorit ostavat silloin tällöin tomaatteja ja hedelmiä rintamalinjan lähellä sijaitsevien kylien vanhuksilta, pyrkien näin auttamaan heitä edes hiukan. Usein käy kuitenkin niin, ettei myyjä huoli rahaa, ei vaikka kuinka koettaisi painostaa. Syrjäkylien väki on rehellistä ja vieraanvaraista. Kaupungilla näkee päivittäin joitain vanhuksia ja invalideja kerjäämässä.

Yhteiskunnan palvelut ovat Itä-Ukrainassa olemattomat. Koulu on periaatteessa ilmainen, mutta oppilaiden vanhemmilta kerätään jatkuvasti rahaa eri tarkoituksiin, muun muassa koulun lämmittämiseen ja kunnostustöihin. Parempaan ”ilmaiseen” kouluun pääsy Mariupolissa edellyttää rehtorin ja luokanopettajan lahjomista. Maksuttoman lounaan saavat useimmiten vain ala-asteen oppilaat.

Sairaala ei ota sisään potilasta, jolla ei ole varaa maksaa hoidostaan. Silloin tällöin tapaa sairaita vanhuksia, joilla on kovia, leikkausta vaativia kipuja, mutta ei rahaa leikkaukseen. Tällaisten ihmisten kohtaaminen on hyvin vaikeata, itse asiassa niitä raskaimpia monitorin työssä vastaan tulevia tilanteita. Harmaa talous kukoistaa kaikkialla, pimeä raha vaihtaa omistajaa, tippiä annetaan joka paikassa eikä veroja makseta.

Ukrainalainen perhe

Silmiinpistävä ero ukrainalaisen ja suomalaisen perhe-elämän välillä on isovanhempien asema perheessä. Isovanhemmat ottavat paljon vastuuta lapsenlapsistaan ja viettävät runsaasti aikaa heidän kanssaan. Lasten ja isovanhempien suhde on usein hyvin läheinen. Nuorilla lapsiperheillä on taloudellisesti haastavaa tulla toimeen, mikä on yksi isovanhempien motiivi huolehtia lastenlapsista. Usein isovanhemmat huolehtivat lastenlastensa päivähoidosta kokonaisuudessaan, jolloin perheeltä säästyvät päiväkotimaksut.

Itä-Ukrainassa mennään nuorena naimisiin. Mariupolin hääparit vihitään useimmiten rantahotelleissa. Häitä vietetään mieluiten lauantaisin, mutta etenkin sydänkesällä sesonkiaikaan myös arkipäivinä. Muista tilaisuuksista poiketen sulhanen toki pukeutuu pukuun ja morsian upeaan hääpukuun. Morsiusparit kuvataan säännönmukaisesti aallonmurtajilla tai hiekkarannalla, taustalla Asovanmeri. Hääauto on usein joko kermakakkukoristeltu limousine tai muu hienompi kulkupeli. Hääkulkuetta tervehditään sivullisten toimesta soittamalla autojen äänitorvia.

Hääseremoniat muistuttavat melko paljon suomalaisia hääjuhlia, joskin pieniä eroja on. Kaikki häävieraat mummosta taaperoon tanssivat, joskus railakkaastikin. Paritanssi ei ole suosittua. Morsiuspari pakotetaan suutelemaan häävieraiden huutaessa kuorossa ”gorko”, kitkerää. Suuteleminen muka makeuttaa kitkerän juoman, jolloin malja voidaan juoda pohjaan asti. Häät kuten muutkin juhlat alkavat jo hyvissä ajoin ja tavallisesti myös päättyvät aikaisin, viimeistään klo 23, jolloin useimmat ravintolat suljetaan. Vain yökerhot ja vastaavat ovat auki aamuun saakka.

Hautajaiset pidetään Ukrainassa pian kuoleman jälkeen, joskus heti kuoleman jälkeisenä päivänä. Hautakivissä on vainajan kuva. Hautausmailla näkee runsaasti tekokukkia.

Vapaa-ajan vietto

Perheet tekevät kesäisin päiväretkiä rannalle; merituuli ja aurinko auttavat terästehtaiden ja kaivosten työntekijöitä rentoutumaan ja jaksamaan likaisessa, raskaassa ja vaarallisessa-kin ammatissaan. Auringosta nautitaan aamuvarhaisesta illan viimeisiin säteisiin, varhaisesta keväästä myöhäiseen syksyyn asti. Uiminen on suosittua Mariupolin rantojen likaisuudesta piittaamatta. Pyyhkeen päällä makoilun sijaan moni seisoskelee rantaviivan tuntumassa, kääntyillen aika ajoin siten, että koko keho saa osuutensa auringon paisteesta. Aurinkoa otetaan joskus ylen määrin ja iltapäivisin näkee tuon tuostakin tulipunaisia auringonpalvojia. Kirjan tai lehden lukeminen uimarannalla on yleistä. Osa naisista ottaa aurinkoa yläosatoimissa, mutta ainoastaan vatsallaan maaten.

Mariupolin rannoille hakeutuu kesänvietettäjiä myös sisämaasta Luhanskia ja Donetskia myöten. Kesävieraat majoittuvat myös moniin lähiseudun pieniin kalastajakyliin. Myös Shyrokyne, sodan täysin raunioittama kylä kontaktilinjan eteläpäässä, oli ennen konfliktia suosittu lomanviettopaikka.

Kalastaminen on hyvin suosittua. Mariupolin rannoilla, laitureilla ja aallonmurtajilla on gitaan paljon, etenkin mustatäplätokkoja, joita ui massoittain Asovanmeren rantavesissä varsinkin keväisin kutuaikana. Tokoista voi tehdä monenlaista maittavaa kalaruokaa. Kyseistä kalalajia myydään myös kaupoissa tuoreena, kuivattuna, savustettuna ja säilykkeenä. Onkimassa näkee runsaasti naisia ja myös teini-ikäisiä tyttöjä ja poikia. Eväät ovat tärkeä osa kesäistä rantaretkeä, ja varsin monet nuotiosavut kohoavat ilmaan rannan tuntumassa. Makkaraa ei tulilla paisteta, vaan liha- ja kanavartaita.

Myös alkoholijuomat ovat mukana menossa, ja pitkän rannalla vietetyn kesäpäivän päätteeksi saattaa joitain juopuneita näkyä horjumassa siellä täällä. Järjestyshäiriöitä on kuitenkin harvoin. Nuoriso käyttäytyy hämmästyttävän hyvin sekä kaupungilla että rannoilla, ero vaikkapa Suomen nuorisoon on selvä. Liekö isovanhempien osallistumisella lasten kasvatukseen osuutta lasten ja nuorten hyvään käytökseen. Katujen ja maaston tavaton roskaaminen on silmiinpistävää. Maahan jäävät myös pullot ja purkit, sillä panttisysteemiä Ukrainassa ei vielä ole. Mariupolin keskusta-alue, puistot ja uimarannat sentään siivotaan joka aamu.

Mariupolin ihmiset rakastavat kulttuuria. Draamateatterin näytökset ovat usein loppuunmyytyjä. Kesäisin puistojen esiintymislavoilla saa seurata ilmaisia musiikki- ja tanssiesityksiä. Juhlapäivinä järjestetään suuria ilmaiskonsertteja, joihin osallistuu jopa tuhansia kaupunkilaisia.

Urheilu eri muodoissaan on suosittua. Paikallinen terästeollisuus tukee etenkin jalkapalloa. Jalkapallokenttiä on useita ympäri kaupunkia ja stadionejakin kaksi. Kuntoilua harrastetaan kovasti. Kaupungilla on nykyaikaisia kuntosaleja ja puistoissa sekä rannalla telineitä, joilla voi kehittää lihaskuntoa ulkoilmassa. Rullalautoja ja -luistimia näkee lapsilla vain silloin tällöin, aikuiset eivät niillä viiletä. Sauvakävely saattaisi aiheuttaa mielenkiintoisia reaktioita Mariupolin kaduilla, vaan eipä ole tämän kirjoittajassa ollut miestä kokeilla.

Kaupat ja muut palvelut

Suurin osa Mariupolin kaupoista on valintamyymälöitä länsimaiseen tyyliin, joskin osa ruokakaupoista on perinteisiä palveluliikkeitä, ilmeisesti varastelun estämiseksi. Joissain valintamyymälöissä alkoholijuomat on sijoitettu myyjän selän taakse. Alkoholit on halpaa ja sitä saa kaikkialta, mutta Mariupolissa sen myynti lopetetaan iltaisin kello 20. Kyseessä on paikallinen määräys jolla pyritään suitsimaan alkoholiongelmia. Tavalliset ruokakaupat ovat auki joka päivä ja muistuttavat suomalaisia kauppiaita, joskin pieniä eroja on. Jauhot, ryynit, sokeri ja pasta ovat irtotavarana isoissa laareissa. Eläviä karppeja ja rapuja pidetään akvaarioissa, joista myyjä haavii asiakkaalle juuri tämän haluaman kohteen. Joissain kaupoissa hedelmät ja vihannekset punnitaan itse, toisissa taas kaupantäti hoitaa asian. Kassalla kuitenkin punnitaan jokainen pussi uudelleen.

Ravintoloita on Mariupolissa hyvä valikoima ja niiden hintataso on edullinen, sillä työvoima on halpaa. Yleinen lounasaika on klo 13-14, jonka ajaksi toimistot ja myymälät saattavat sulkea ovensa. Niin lounas kuin päivällinenkin aloitetaan usein keitolla. Mikäli asiakas ei tilaa keittoa, tarjoilija usein tiedustelee ihmeissään, eikö keittoa tulekaan. Seljanka ja borch-keitto ovat suosittuja. Erilaiset pelmenit ja niiden ukrainalaiset versiot, varenikit maistuvat ukrainalaisille, samoin monenlaiset piiraat kuten ziburikit.

Ukrainalainen ruoka on suomalaiselle maittavaa ja ”helppoa”, sillä useimmat ruokalajit ovat tuttuja kotimaasta. Ravintoloiden hygieniä on hyvä ja vatsavaivat harvinaisia. Jos ravintolassa tilaa ruokatilauksen yhteydessä kahvin, se tavallisesti tulee ennen ruokaa. Ruokajuomia sen sijaan saa usein odotella. Hyvää kahvia saa kaupungilla joka paikasta, sillä äänekkäästi rouskuttavat, itse pavut jauhavat keittimet ovat yleisiä. Maaseutukylissä ei ole kahviloita eikä ravintoloita, mutta kaupoista saa pikakahvia, jota tarjotaan ohuista kertakäyttömukeista, joiden kanssa sormet tahtovat palaa. Monet paikalliset suosivat teetä kahvin sijaan. Ravintolan tyylistä ja asiakaskunnasta riippumatta sen seinällä on poikkeuksetta iso televisio, joka on aina päällä ja josta musiikkivideot pauhaavat asiakkaan korviin reilulla volyymillä varhaisesta aamusta alkaen.

Mariupolissa ei ole liikenneuhkia, sillä heikko taloustilanne lienee supistanut autokantaa. Joukkoliikenne toimii hyvin, mutta raitiovaunut, bussit ja johdinautot ovat tupaten täynnä. Bussilippu maksaa neljä Hrivnaa, eli eurolla tekee seitsemän bussimatkaa. Mariupolin taksit eivät pyri petkuttamaan asiakasta kuten Ukrainan suuremmissa kaupungeissa on tapana. Normaali taksimatka kaupungin sisällä maksaa euron verran.

Itä-Ukrainan tiestö on surkeassa kunnossa, liikennekuri huono ja valvonta vähäistä. Kova ylinopeus ja holtittomat ohitukset ovat tavallisia. Autoilijat eivät kunnioita jalankulkijoita, jotka aiheestakin pelkäävät autoja eivätkä uskalla astua suojatielle, vaikka auto olisi pysähtynyt sen eteen. Autokanta on vanhaa. Yleisin kulkupeli on puhki ruostunut Lada, jollaisia näkee usein teiden varsilla konepelti pystyssä. Turvavöiden käyttö ei ole erityisen suosittua. Taksinkuljettaja saattaa pitää asiakkaan turvavyön käyttöä epäluottamuksen eleenä ajotaidolleen ja pahastua. Niinpä liikenteessä kuolee vuosittain paljon ihmisiä. Koiria on varsin paljon ja yllättävän monet niistä ylittävät kadun suojatietä myöten. Liekö ihmisten esimerkiksi vai luonnonvalinta moisen käyttäytymisen taustalla.

Monitorin työ - haastavaa mutta palkitsevaa

Monitorin työ Itä-Ukrainassa on antoisaa, mielenkiintoista ja vaihtelevaa. Kahta samanlaista työpäivää ei ole. Ajoittain on vauhtia ja jopa vaaratilanteitakin. Paljon on saatu aikaan, mutta riittämättömyyden tunne hiipii usein mieleen. Pitäisi kyetä tekemään enemmän, lopettaa sotatoimet ja auttaa enemmän ahdingossa olevia ihmisiä.

Kulttuuri-ilmiöiden tarkkailu työssä ja vapaa-aikana rikastuttaa monitorin elämää. Mariupolissa saa rauhassa vaellella kaupungin katuja ja ihmetellä paikallista menoa, sillä suomalaisen ulkomuoto ei eroa paikallisten habituksesta. Silloin tällöin joku ohikulkija saattaa pysäyttää kadulla kysyäkseen tietä, kelloa tai tulta tupakkaan, harvemmin kolikkoa. Mikäli kielitaito ei mahdollista neuvonpitoa, on ”izvinite”, anteeksi, varsin hyödyllinen ilmaisu yhdessä käsien levittelyn kanssa.

Tulliasiantuntijana Ukrainassa ja Moldovassa

Ukraina

Joulukuun ensimmäisenä päivänä Ukraina Airlinesin lentokone tömähti Odessan lentoaseman kiitotielle. Lensin Kiovan kautta Odessaan osallistuakseni EUBAM-operaatioon⁶ tulliasiantuntijana. EUBAM on EU:n siviilikriisinhallintaoperaatio, joka toimii Ukrainan ja Moldovan rajalla. Sen tarkoituksena on Ukrainan ja Moldovan rajaviranomaisten kouluttaminen, toiminnan arviointi ja ns. parhaiden eurooppalaisten käytäntöjen jakaminen. EUBAM on puhtaasti tekninen ja neuvonantajaoperaatio. Operaatio aloitettiin vuonna 2005 Moldovan ja Ukrainan presidenttien pyynnöstä ja mandaattia on sen jälkeen jatkettu useita kertoja.

Aluksi meitä koulutettiin pari päivää Odessassa. Opimme yleisiä asioita operaation mandaatista ja saimme ensiapukoulutusta. Kouluttaja kertoi mm., että maaseudulla ambulansseissa ei ole juurikaan välineitä, eikä edes välttämättä osaamista potilaiden auttamiseen, koska varsinkin maaseudulla sairaaloilla ei ole rahaa hankintoihin, eivätkä hyvin koulutetut lääkärit halua työskennellä köyhissä maaseutukunnissa olemattomalla palkalla. Kuuntelimme tarkkaavaisina ja harjoittelimme ensiaputaitoja. Saimme mukaamme pienet ensiapulaukut ja ohjekirjasen tarpeellisine puhelinnumeroineen; poliisi, palokunta ja ambulanssi, sekä tietenkin operaation turvallisuusosaston päivystävä numero.

Koulutuspäivien jälkeen meidät jaettiin minibusseihin ja matka kenttätoimistoihin alkoi. Minä ja suomalainen rajavartija menimme Kotovskiin, joka on pieni maaseutu-kaupunki Odessan oblastissa (alueella). Siellä saimme pari päivää kenttätoimistokoulutusta ja sitten meidät lähetettiin ”kentälle”. Kotovskin alueen rajanylityspaikat ovat Transnistrian vastaisella rajalla. Transnistria on ”valtio”, jota mikään valtio ei ole tunnustanut. Neuvostoliiton romahdettua osasta Moldovaa tuli Transnistria; Siellä on oma ”presidentti”, raha (Transnistrian rupla) ja Venäjä on luvannut halukkaille Venäjän kansalaisuuden Transnistriassa. Useilla asukkailla on sekä Venäjän että Moldovan passit.

6 EUBAM–The European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine

Ukrainan sota näkyi sekä rajalla että kyläteillä.; Ukrainan rajavartiopalvelu oli palkannut lähialueilta kansalliskaartilaisia, jotka partioivat vihreällä rajalla eli rajaviivalla – paikoissa raja-asemien ulkopuolella, kaivoivat juoksuhautoja rajalle ja kasasivat hiekkasäkkejä. Liian usein saimme kuulla, että alueelta itään lähetetyt nuoret rajavartijat olivat menehtyneet sodassa. Raja-asemilla pelättiin joka päivä, kuka seuraavaksi lähtee. Rangaistusten pelko huokui jokaisesta ja jos rangaistuksena ei ollut matkalippu sota-alueelle saattoi rajavartija päätyä jonnekin keskelle ei mitään, pienelle rajanylityspaikalle.

Tullityötä köyhässä maassa

Jouduin miettimään uudelleen omat arvoni. Tulin turvallisesta maasta, maasta, jonka ylpeydenaihe on lähes olematon korruptio. Mitä itse tekisin, jos palkkani olisi paikallisen rahan arvon romahdettua 100-150 euroa kuukaudessa ja minun pitäisi elättää itseni ja mahdollisesti perhekin?

Opin, että Tulliin ei välttämättä pääse töihin perinteisellä hakumenettelyllä ja että rajanylittäjiltä saadut rahat ”kahviin” pitää jakaa tietyssä järjestyksessä. Opin, että huumekoiranohjaaja ei voi tuoda koiraa työpaikalle, koska hän ei saa polttoainetta, eikä koiraa voi kuljettaa linja-autossa. Pelko virkamiehiä kohtaan on syvällä. Köyhät siirtotyöläiset matkalla Venäjälle määrättiin raahaamaan nyssäkkänsä raja-aseman sisälle tarkastettavaksi: säilykkeitä ja perunaa, muuta ei löytynyt. Kukaan ei kuitenkaan koskaan valittanut, sillä se olisi aiheuttanut pidemmän pysähdyksen jo muutenkin pitkään matkaan. Moni kysyi meiltä kuinka pääsee Eurooppaan ja onko siellä tarjolla työtä.

Aluksi minun oli vaikea ymmärtää miksi kollegat eivät halunneet löytää salakuljetustavaraa. Ihmettelin, miksi tilastot näyttivät nollaa, vaikka tulli- ja rajaviranomaisia oli joka nurkalla. Syynä oli se, että jos jotakin olisi löytynyt, olisi kollegan pitänyt lähteä omalla ajallaan ja omalla kustannuksellaan Odessaan asiaa selvittämään. Auton tarkastuksesta olisi koitunut turhaa vaivaa ja mahdollinen palkanlisä olisi jäänyt saamatta. Valituksia pelkäsi jokainen, koska valitus merkitsi usein rangaistusta ja rangaistus pakkosiirtoa jonnekin. Jos asiakas olisi valittanut jonkin rikkoutuneen autossa tai matkatavaroissa, olisi tullitarkastaja joutunut korvaamaan kaiken omasta taskustaan.

EU:lta ja USA:sta lahjoituksina saadut kalliit valvontalaitteet lojuivat pölyisissä tehdaslaatikoissa koskemattomina. Niihin ei koskettu, koska se olisi ollut liian monimutkaista. Pelkona oli, että jos jotakin menisi rikki, joutuisi särkijä maksamaan. Raja-asemien infrastruktuuri oli menneiltä ajoilta. Kun vesipumppu hajosi lokakuussa 2015, ei sitä koskaan uusittu. Onneksi 15 kilometrin päässä oli lähde ja se, kenen autossa oli polttoainetta, haki vettä kanistereilla.

Suomalaisen tullivirkamiehen silmään pisti tapa kätellä ja joskus jopa halata tutut rajanylittäjät. Heitä kohdeltiin ylenpalttisen ystävällisesti ja joskus jopa haettiin jonosta odottamasta. Tuttavuussuhteet ovat olleet aina keino selvitä. Koska et voi koskaan tietää kenen palveluksia seuraavaksi tarvitset, on hyvä olla mahdollisimman monen yhteystiedot tallennettuna. Neuvostoliitossa tallennuspaikka oli paksu vihko puhelinnumeroineen. Nykypäivänä numerot tallennetaan puhelimeen.

Paikallisten elämän haasteet

Kotovskissa talvi oli rankka: Sähkökatkoja oli useita kertoja päivässä ja kaasun hinta nousi seitsenkertaiseksi. Ihmisillä ei ollut työtä eikä rahaa. Rahaa kuitenkin löytyi vodkapulloon. He halusivat unohtaa kurjuuden hetkeksi. Jokaisella, jolla oli pieni maapala talon liepeillä, oli kasvamassa perunaa ja muita vihanneksia, koska rahaa ruokaan ei välttämättä ollut. Kotovskilaiset ovat lähes kymmenen vuoden aikana tottuneet EUBAMin pieneen tiimiin kaupunkikuvassa. Joskus joku kysyi mistä olemme, mutta muuten meitä kutsuttiin yhteisellä nimellä amerikantsi, amerikkalaiset.

Monet eivät ole koskaan käyneet Kotovskin ulkopuolella, eivät edes Odessassa, jonne on vain 2,5 tunnin junamatka. Matka merenrantakaupunkiin Odessaan oli kuin siirtyminen toiseen maailmaan. Rikkaat ihmiset ajelivat luksusautoillaan, tekivät ostoksia kalliissa kaupoissa ja nauttivat hienoissa ravintoloissa. Kotovskin pääostospaikka tavalliselle väelle oli tori. Siellä myytiin kaikkea Kalashnikoveista tomaatteihin ja eläviin kanoihin. Siellä harjoitettiin myös pimeää rahanvaihtoa.

Rahanpuute tuntui yhdistävän myös yhteistyökumppaneitamme Ukrainan rajavartiopalvelua ja Tullia. Johto kaukana pääkaupungissa tai väliporras Odessassa ei tuntunut olevan kiinnostunut siitä miten maalla menee. Rajavartioston johto tosin järjesti tarkastuskäyntejä rajanylityspaikoille tiheään tahtiin, mikä aiheutti lisästressiä ja ylimääräisiä työtunteja omalla ajalla.

Moldova

Huhtikuussa Kotovskista Moldovan pääkaupunkiin Chisinauhun lähti muuttokuorma suomalainen tulliasiantuntija matkassaan. Minulle kerrottiin heti, ettei Chisinau ole sama kuin Moldova. Hämmästelin Euroopan köyhimmäksi maaksi mainitun Moldovan kauppoja, ravintoloita ja kalliita autoja. Käynti keskustan torilla taas riitti kertomaan tavallisten ihmisten elämästä.

Moldovalaiset ovat ylpeitä viinistään ja ympäri maata on toinen toistaan upeampia viinitiloja. Moni kasvattaa omat viininsä ja sitä nautitaan elämän eliksiirinä. Virallinen kieli on romanian, mutta kaikki osaavat venäjää, mitä ei pidetä mitenkään epätavallisena. Transnistrian rekisterissä olevat autot liikkuvat Chisinaun kaduilla moldovalaisien ja vierasmaalaisten autojen seassa. Hallinnollisella ”rajalla” Transnistrian ja ”emämaan” välillä päivystävät Moldovan tulli ja poliisi. Ulkomaalaisille ei suositella matkustamista Transnistriaan turvallisuussyistä.

Toimistoamme vastapäätä on Romanian konsulaatti ja arkipäivisin sinne oli pitkä jono. Suurella osalla moldovalaisista on Romanian, eli EU:n passi. Moldovassa on viime vuosina ollut väestökato kun ihmiset ovat muuttaneet töihin Italiaan, Saksaan ja moneen muuhun Euroopan maahan.

Julkishallinto, mukaan lukien meidän paikalliset yhteistyökumppanimme, eli tulli ja rajapoliisi käyvät läpi suuria muutoksia. Tullista irtisanottiin suuri määrä työntekijöitä. Uhkana on, että he siirtyvät laittomuuksien pariin ja käyttävät tietojaan hyväksi rikollisessa toiminnassa. Tätä pelkää moni päällikkö. Ilmassa on uskoa, toivoa ja epätoivoa siitä, liittykö Moldova joskus EU:hun ja miten käy Transnistrialle.

Kuuma kesä meni nopeasti ja syksy sateineen tuli Moldovaankin. Uusi lentoasema on valmistunut hitaasti mutta varmasti. Työmiehet ahertavat siellä vielä pitkään, ja jos nykyinen kahden miljoonan matkustajamäärä kasvaa edelleen, alkanee laajennuksen suunnittelu. Tullipäällikön kanssa olemme käyneet pitkiä keskusteluja siitä, kuinka hän saisi väkensä muuttamaan työtapansa. Kulttuurierot, vanhat tavat ja monet muut syyt eivät tee muutoksista helppoja. Korkeat virkamiehet omistavat mm. luksusvaateliikkeitä ja ymmärrettävistä syistä tavallinen tullilainen ei näihin rahtitavaroihin kajoa. Joku on sanonut, että Moldova on suuri kylä, jossa kaikki tuntevat kaikki ja aina joku kuulee jostakin jotakin.

Kaksi vuotta on mennä vilahtanut. Romanian kieltä en oppinut, mutta venäjän kielen taito parani vauhdilla. Kaksi erilaista, mutta toisaalta myös niin samanlaista maata on ollut kotini ja työpaikkani – enkä päivääkään antaisi pois.

”Jouduin miettimään uudelleen omat arvoni. Tulin turvallisesta maasta, maasta, jonka ylpeydenaihe on lähes olematon korruptio. Mitä itse tekisin, jos palkkani olisi paikallisen rahan arvon romahdettua 100-150 euroa kuukaudessa ja minun pitäisi elättää itseni ja mahdollisesti perhekin?”

Pohdintoja sukupuolinäkökulman ymmärtämisestä Georgiassa

Sukupuolinäkökulma Georgiassa - pienet kulttuuriset erot, joilla on iso vaikutus

Georgiassa sukupuolinäkökulman ymmärtäminen ja sen kanssa työskenteleminen on usein hämmäntävä kokemus täynnä ristiriitaisuuksia, varsinkin länsimaalaisen koulutuksen saaneelle. Georgian hallitus ja kansalaisyhteiskunta ovat saaneet läpi edistyksellistä lainsäädäntöä valtion ja yhteiskunnan uudistamisen yhteydessä. Kuitenkin syvällisemmät muutokset juurtuvat paljon hitaammin ja takaiskuja tapahtuu usein.

Sekä historia että maantiede ovat vaikuttaneet siihen miten naiset ja heidän roolinsa nähdään Georgiassa. Syvään juurtuneet käsitykset naisista niin julkisessa kuin yksityisessä elämässä ovat usein ristiriidassa esitettyjen uudistusten kanssa. Historiallisesti georgialaiset kokevat ja näkevät oman maansa kristityn maailmaan etuvartiona ja puolustajana. Islamilainen Ottomanien valtakunta ja myöhemmin Turkki, sekä Pohjois-Kaukasuksen heimot ympäröivät kristillisen Georgian ja sen naapurimaan Armenian. Tällainen sijainti ja näkemykset ovat jättäneet jälkeensä.

Ali ja Nino, ehkä tänäkin päivänä yksi kansainvälisesti suosituimpia kirjallisuuden teoksia Georgiasta, kertoo azerbaidžanilaisen muslimipojan ja georgialaistytön rakkaustarinaa. Se sijoittuu vuosiin 1918-1920. Kirjoittaja kuvailee rakkaustarinaa länsimaalaisen edistyksellisen kulttuurin ja perinteisen itämaisen yhteiskunnan välisenä taisteluna. Tämä vertailu kuvaa osuvasti nykytilannetta laajemminkin.

Toinen tarina, joka valaisee sitä, miten Georgian eliitti ja kansalaisyhteiskunta ovat menneet kovaa vauhtia eteenpäin kohti tasavertaista yhteiskuntaa, mutta myös sitä, miten syvällisesti sisäistetyt konservatiiviset asenteet edelleen usein voittavat, kertoo kuningatar Tamarasta. Kuningatar Tamara hallitsi 12.-13. vuosisadalla johtaen maata ns. kultaisena aikana, jolloin elettiin pitkään rauhassa ja maan kulttuuri ja taide kukoistivat. Tarina kertoo, että Tamara oli niin merkittävä, että häntä puhuteltiin ”kuninkaaksi”. Georgialaiset kertovat tämän tarinan ylpeästi, mutta harvoin kuulee, miksi ”kuningatar” ei riittänyt.

Kirkolla on edelleen iso vaikutusvalta Georgian yhteiskunnassa. Vuosisatojen ajan kirkko symbolisoi georgialaisen kristillisen kansan ja uskonnon eloonjäämistä. Tästä syystä kirkolla on edelleen melkein kiistaton moraalinen valta. Monet poliittiset yhteisöt hakevat patriarkan tukea omissa poliittisissa taisteluissaan ja jopa ne, jotka pyrkivät sitä valtaa vähentämään pelaavat loppujen lopuksi kirkon pelejä, esim. rahoittamalla kirkon TV-kanavaa. Henkilökohtaisella tasolla kirkon vaikutusvalta näkyy esimerkiksi niin, että kun patriarkka kerran ilmoitti kastavansa henkilökohtaisesti jokaisen perheen kolmannen lapsen, syntyyvyys Tbilisissä ilmeisesti nousi huikeasti. Ehkä tämä on vain anekdootti, mutta kertoo tästä yhteiskunnasta. Monet uskovat (tai haaveilevat), että kaukasuslaisessa perheessä kuuluu olla vähintään kolme lasta.

Georgia tuntuu olevan monien ristiriitojen maa. Maassa on korkeat aborttiluvut ja abortteja tehdään ennen kaikkea lapsen sukupuolen perusteella suosien poikia. Yhteiskunnallinen paine saada poika ensimmäisenä lapsena tai ainakin yhtenä lapsena voi olla kova. Ylipäänsä tuntuu siltä, että perheissä pojista huolehditaan enemmän kuin tytöistä ja että tytöt tekevät enemmän ja kovemmin töitä. Muutama nainen, joka tämän on myöntänyt, selitti, että se perustuu vanhaan romanttiseen perinteeseen, jolloin pojat vietiin varhain äideiltään kasvaakseen sotilaiksi. Taistelijaksi tuleminen paine hävisi jo aikoja sitten, mutta romantiikka jäi esimerkiksi georgialaisiin tansseihin, joissa miesten osuus on dynaaminen ja naisten staattinen. Supra on suuri georgialainen ruokajuhla, jolloin syödään, juodaan ja nostetaan paljon maljoja naisille äiteinä, vaimoina jne. Naiset eivät kuitenkaan usein istu pöydässä, koska he valmistelevat ja tarjoilevat ruokaa.

Huolimatta siitä, että monet naiset käyvät töissä taloudellisista syistä, vuoden 2013 mielipidekyselyn vastaajista suurin osa (88 prosenttia) oli sitä mieltä, että miehen kuuluu olla ainut päätöksentekijä ja elättäjä perheessä. Mielipidekysely valaisi myös sen yleisen näkemyksen, ettei miehen kuulu olla keittiössä. Niinpä konservatiiviset ryhmät saivat tukea kampanjaansa uutta yhteiskuntatieteiden oppikirjaa vastaan. Ilmeisesti alkuperäinen oppikirja opetti tasavertaisuutta naisten ja miesten välillä esimerkiksi niin, että sekä äiti että isä kantavat vastuuta lasten kasvatuksesta ja että tyttöjen ja poikien kuuluu auttaa kotitöissä yhtä paljon. Nämä ideat poistettiin oppikirjasta konservatiivisten ryhmien painostuksesta.

Sukupuolinäkökulma tarkkailijatyössä

Ehkä käytännöllisin ja ärsyttävin esimerkki, johon monet tarkkailijat törmäävät partioidessaan on "birzha". Birzha on sekä paikka että konsepti, joka edustaa sitä, miten naisten ja miesten roolit jakautuvat yhteisössä. Birzha on olemassa lähinnä alueilla, joissa Georgian EU-operaatio partioi. Se on paikka keskellä kylää, jossa miehet kerääntyvät periaatteessa etsimään urakkatyötä, mutta todellisuudessa usein juomaan viiniä, pelaamaan pelejä ja juttelemaan niitä ja näitä.

Partioitaessa birzhalla käyminen on melkein pakollista, koska siellä vaihdetaan kuulumisia ja keskustellaan tapahtumista ja tilanteesta. Kokemuksena se oli ärsyttävä, koska tuli usein ihmeteltyä, miksi nämä miehet eivät ole kotona auttamassa kotitöissä. Toisaalta, naisia tavattiin kaduilla harvemmin ja partioita suunnitellessa neuvottiin ottamaan huomioon se aika päivästä, jolloin naiset olisivat vapaita kotitöistä ja lasten hoidosta. Vaikka se ei aina ole helppoa, on tärkeitä kuulla naistenkin näkökulmia saadakseen kokonaiskuvan turvallisuustilanteesta konfliktialueilla.

On tärkeää, että niin miehiä kuin naisia lähestytään henkilöinä, koska konfliktin vaikutukset voivat heijastua eri tavoin miehiin, naisiin, poikiin ja tyttöihin. Georgian operaatiossa työskentelevälle konflikti ilmenee näkyvimmin niin sanottuna aitaamisena. Se tarkoittaa, että keskelle asuttuja alueita rakennetaan rajoja teknisine varusteineen ja rajasääntöineen. Usein perhe, joka asuu tällaisella alueella menettää, tai on jo menettänyt pääsyn omalle maatilalleen ja siitä johtuen toimeentulon. On paljon tarinoita miesten turhautumisesta ja masentumisesta, koska heillä ei ole mahdollisuuksia elättää perhettään ja he kokevat, että heidän perinteinen perheenelättäjän roolinsa on viety heiltä. Naisille se tarkoittaa usein, että he joutuvat ottamaan vastaan muita töitä tai ylimääräistä työtä, koska perheellä ei ole enää pääsyä omalle maatilalle. Lapselle se voi tarkoittaa leikkialueen menettämistä tai ystävien kanssa yhdessäolon menettämistä.

Poliisinaiset eivät työskentele tarkastusasemilla Georgian hallinnollisilla rajoilla, joiden läheisyydessä asuu suurin osa siitä väestöstä, johon konflikti on eniten vaikuttanut. Paikalliset poliisijohtajat kertovat, että pitkiä työaikoja, mukaan lukien yövuorot, sekä työympäristö (esim. yöpymispaikkoja) ei nähdä sopivina perheellisille naisille. Tämä johtaa siihen, että naiset harvoin kertovat ongelmistaan poliisille tai muille turvallisuustoimijoille, kuten turvallisuustilannetta tarkkailevalle poliisin erikoisosastolle. Sen takia paikalliset kansalaisjärjestöt ovat arvioineet positiivisesti operaation käytäntöä, jossa partioit koostuvat sekä nais- että miespuolisista tarkkailijoista. Tämä käytäntö on osoittautunut tehokkaaksi keinoksi vahvistaa ennen kaikkea naisten ja lasten turvallisuudentunnetta.

EUMM:ssa lähestyttiin luovasti sukupuolinäkökulmaan liittyviä asioita

Vaikka sekapartioiden edut ovat helposti havaittavissa, on miesten ja naisten läsnäolo partioidissa joka päivä edelleen iso haaste. Vaikka EUMM Georgian sukupuolijakauma on yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan missioiden keskuudessa paras, miespuolisia tarkkailijoita on neljä kertaa enemmän kuin naisia. Operaation sisällä on halua lisätä naisten määrää partioidissa, mutta jäsenmaat eivät esitä yhtä paljon naispuolisia ehdokkaita, mistä syystä miespuolisia tarkkailijoita on enemmän kuin naispuolisia. Henkilöstön puute ja sukupuolinäkökulman heikko sisäistäminen monitorointiin ja analyysiin tarkoittavat, että asiat jotka voivat edistää inhimillistä turvallisuuden tunnetta konfliktialueilla, eivät aina tule ilmi.

Esimerkiksi naisiin kohdistuva väkivalta on todennäköisesti melko yleinen ilmiö, ja verrattuna Euroopan unionin maihin, myös pitkälti julkisesti hyväksyttävää. Georgian presidentin aloitteesta vuosi 2015 julistettiin Naisen vuodeksi. Tuona vuonna raportoitiin 28 naisten murhaa tai murhayritystä, joista 16 tapausta oli kotiväkivaltaa. Suurimmassa osassa tapauksia tekijä oli kumppani, entinen kumppani tai suhteessa hylätty.

Taistelu naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan on osa eurooppalaisia arvoja. Mission tarkkailijat osallistuvat aktiivisesti 16 päivää kestäväan kampanjaan sukupuolen perustuvan väkivallan torjumiseksi. Kampanjan aikana operaation työntekijät, diplomaattisen yhteisön edustajat ja paikallisen kansalaisyhteiskunnan edustajat pitävät valkoista nauhaa, joka symbolisoi osallistujien sitoutumista taistelemaan sukupuoleen perustuvaa väkivaltaa vastaan kaikissa sen muodoissa. Kampanja on myös antanut mahdollisuuden selittää miten sukupuoleen perustuva väkivalta ilmenee ja minkälaisia keinoja sen torjumiseksi on olemassa.

Vaikka mandaatti ei suoraan luettele tämän tyyppistä toimintaa, ovat kansalaisyhteiskunnan edustajat arvostaneet tarkkailijoiden osallistumista ja tukea. Se on hienovarainen ja hyväksyttävä tapa edistää maailmanlaajuisia ja eurooppalaisia arvoja. On aina muistettava, että jokainen operaation työntekijä tai tarkkailija on oman maansa sekä Euroopan unionin lä-

hettiläs, koska sen lippu on Euroopan unionin lippu. Haluamme tai emme, paikallisen väen silmissä operaation työntekijöiden käyttäytyminen heijastaa eurooppalaisia arvoja ja kulttuuria. Tämä on tietynlaista pehmeää vallan ilmenemistä.

Jatkuva vastavuoroinen keskustelu paikallisen hallituksen, kansalaisyhteiskunnan ja paikallisten yhteisöjen kanssa on erittäin tärkeää. EUMM:n mandaatti on ennen kaikkea monitorointi, ja on helppoa rajoittaa monitorointi vain sotilaallisiin kohteisiin, poliisiasemiin ja tulitaukosopimuksiin tai raportoida turvallisuustapauksia. Jos halutaan parantaa inhimillistä turvallisuutta ja saada kokonaiskuva turvallisuudesta, on tärkeää ottaa sukupuolinäkökulma käyttöön. Georgian halu liittyä EU:hun ja NATOon sekä Venäjän propaganda sitä vastaan vaikuttavat siihen, että on erittäin tärkeää, että EU:n edustajat ovat vaikuttamassa tilanteeseen paikallisen yhteisön ja vaikuttajien kanssa monissa asioissa, mukaan lukien myös sellaisiin, jotka voivat mahdollisesti vaikuttaa kulttuuriin ja perinteisiin.

Perinteisten outreach-tapahtumien, kuten keskustelujen tai tiedotustilaisuuksien lisäksi EUMM:ssa tehtiin mm. kaksi arviointia vuodessa. Toinen käsitteli operaation sisäistä tilannetta sukupuolinäkökulmasta ja sitä, miten sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisessa on edistytty. Sisäinen arviointi tarkasteli tilastojen avulla esimerkiksi sitä, kuinka monta partiota lähti naisen johdolla ja kuinka monta naista on johto- ja päätöksentekoaasemassa. Laadullisesti tarkasteltiin sitä, miten kansainväliset ja paikalliset työntekijät näkevät operaation edistyvän sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisessa jokapäiväisessä toiminnassa tai työympäristössä. Tämä arviointi tukee sisäistä ajatteluprosessia sekä ehdotuksia linjauksiksi Brysseliin, mutta sen lisäksi tällainen itsetutkiskelu antaa mahdollisuuksia paikalliselle kansalaisyhteiskunnalle ymmärtää ja opetella miten Euroopan unionin instituutiot toimivat sukupuolikysymyksissä. Jakamalla tietoa pyritään edistämään eurooppalaisia parhaita käytäntöjä ja mahdollisesti jopa arvoja.

Toinen hyödyllinen harjoitus, joka tarjoaa mahdollisuuden vaikuttaa paikallisiin toimijoihin ja tukea kulttuurin muutosta on operaation tekemä arviointi sitä, miten Georgian puolustusvoimat ja poliisivoimat ovat edistyneet Georgian kansallisen YK:n ”Naiset, rauha ja turvallisuus” -toimintaohjelman velvoitteiden täyttämisessä. Operaatio käyttää hyviä suhteita turvallisuustoimijoihin, haastattelee ja keskustelee Georgian toimijoiden kanssa asioista, jotka liittyvät sukupuolinäkökulmaan heidän työssään. Usein on tehokkaampaa jos esimerkiksi poliisi puhuu poliisille tai sotilas keskustelee sotilaan kanssa. Operaatiossa on aina ollut paljon muutakin kuin perustarkkailutehtäviin liittyvää asiantuntemusta, kuten se, miten turvallisuustoimijat voivat parhaiten käyttää sukupuolinäkökulmaa omassa työssään. Perushaaste on kuitenkin se, miten asiantuntemusta voi käyttää luovasti koko mission ja paikallisten yhteisöjen hyödyksi. Monitorointimandaatti rajoittaa usein ihmisten ajattelua ja luovuutta sen ratkaisemisessa, miten sukupuoliasioissa voi tehdä yhteistyötä paikallisten yhteisöjen kanssa.

Lopuksi

Monella operaation työntekijällä ei valitettavasti ole energiaa eikä aikaa sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiselle omassa työssään. Sukupuolinäkökulman soveltaminen omaan työhön ei ole etusijalla eikä sille ole olemassa vankkaa analyttistä taustaa, joka auttaisi sisäistämään sukupuolinäkökulman tavallisessa jokapäiväisessä konfliktianalyysissä ja siten ohjaisi toimintaa. Tästä syystä neuvot ja toiminta perustuvat usein vain käytännölliseen sukupuolinäkökulman soveltamiseen kentällä. Toivottavasti se vaikuttaa paikallisiin aktivisteihin, jotka vievät ideoita eteenpäin omiin yhteisöihin ja laajemmin yhteiskunnan tasolle. Samalla he auttavat hälventämään sukupuolinäkökulmaan liitettyjä negatiivisia stereotypioita ja vahvistavat sitä ymmärrystä, että sukupuolinäkökulma on vain analyttinen konsepti eikä poliittinen ilmiö. Sen valtavirtaistaminen on strategia, joka edistää tasa-arvoa yhteiskunnassa.

”Luonnollisesti eurooppalaisten ja afrikkalaisten kulttuurien erilaisuus tuo omat haasteensa, tai sanoisinko ennemminkin mausteensa, kun työskennellään yhdessä. Vaikka arki on arkea operaatiossakin, eikä kaikkeen voi etukäteen varautua, olisi kuitenkin hyvä etukäteen opiskella kohdemaan historiaa ja etsiä tietoa vallitsevista olosuhteista mahdollisimman monipuolisesti. Peruskohteliaisuuksien opettelu paikallisella kielellä avaa helpommin portteja ja luo tärkeitä kumppanuussuhteita.”

Kurkistus Afrikan sarveen

Somalia on yksi maailman köyhimmistä ja vaarallisimmista maista. Klaanien väliseen valanjakoon yhä edelleen perustuva yhteiskunta on kaikesta kansainvälisestä kiinnostuksesta ja avusta huolimatta hyvin haavoittuvainen. Kolonialismin ja lyhyen demokratiavaiheen jälkeen Somalia ajautui vuonna 1969 Siad Barren sotilasdiktatuuriin, joka päättyi Somalian sisällissotaan vuonna 1988. Barre pakeni Nigeriaan kolme vuotta myöhemmin. Sisällissodan jälkeen perustetut väliaikaishallitukset ovat jääneet lyhytikäisiksi, eivätkä ne ole onnistuneet vakauttamaan maan tilannetta. Osia Somaliasta on julistautunut omiksi valtioikseen, kuten Somalimaa ja Puntmaa.

Sotaisuudet jatkuvat edelleen koko federaation alueella. Pahasti korruptoituneen yhteiskunnan rakenteita on saatu jonkin verran palautettua, mutta tehtävä on suunnaton ja se tulee kestävänsä kauan, jopa sukupolvien ajan. Lisäksi maantieteelliset tosiasiat, ilmaston lämpenemisen seuraukset ja lohduttomilta vaikuttavat tulevaisuudennäkymät ovat maan haasteita, jotka ovat täysin erilaisia kuin esimerkiksi monissa Euroopan maissa. Näistä oloista kumpuavat myös Al Shabaabin ja ISISin kaltaiset terroristijärjestöt.

Saapuminen operaatioon

Aloitin työskentelyn Suomen lähettämänä erityisasiantuntijana, poliisineuvonantajan tehtävässä Somaliassa maaliskuussa 2015, operaatiossa nimeltään United Nations Assistance Mission in Somalia (UNSOM). Operaation päämaja on Mogadishussa, jossa asutaan ja työskennellään AMISOMin (African Union Mission in Somalia) sotilasleirissä. UNSOM on poliittinen ja siviilioperaatio, mutta turvallisuustilanteesta johtuen lähes kaikki kansainväliset toimijat sijoittuvat tälle erilaisten turvallisuusjoukkojen suojaamalle alueelle Mogadishun rannikolle.

Lento Nairobista Mogadishuun YK:n omalla pienehköllä potkurikoneella kestää muutama tunnin. Koneessa on kylmä ja kuuma vuoron perään ja se on aika altis turbulenssille. Meteli koneen sisällä on myös kova, mistä syystä jaossa on korvatulppia oksennuspussien lisäksi. Vessaa ei välttämättä ole, joten erityisesti naisten kannattaa suunnitella vessa-asiat etukäteen. Välilaskupaikkojen VIP Loungen muodostaa yleensä hiekkaisen kentän reunan suurimman puun varjostama alue, jossa saa nauttia vuohien ja kivääreillä varustettujen sotilaiden seurasta.

Mogadishuun laskeudutaan meren puolelta ja kenttä on aivan meren rannalla. Intian valta-meri kimaltelee alla ja vesi näyttää puhtaalta; meri on upea. Upeuden ei kuitenkaan kannata antaa hämätä, sillä meri on vaarallinen, eikä siinä haiden vuoksi voi uida. Kieltoimerkeistä huolimatta jokunen aina koettelee onneaan, eikä uhreilta ole valitettavasti välttytty. Paikalliset pitävät meressä kahlailusta pyhäpäivänään perjantaisin, mutta ilmeisesti he osaavat meitä vierailijoita paremmin aavistaa haiden liikkeit.

Mogadishussa lentokoneesta ulos astuessa kasvoihin iskee kuuma ja märkä rätti – kuuman-kostea ilmasto on lähes käsittämätön. Vaatteet liimaantuvat ihoon kiinni välittömästi. Suomalaisella menee jokunen hetki tähän totutellessa. Aurinkolaseja ja päähinettä ei kannata unohtaa kotiin.

UNSOMilla on useita aluetoimistoja ympäri maata, melkein jokaisessa osavaltiossa. Yksi niistä on Puntmaan Garowessa, jonne minut muutaman viikon kuluttua operaatiolle saapumisesta sijoitettiin. Saapuminen Puntmaan Garoween oli hieman erilainen kokemus kuin saapuminen Mogadishuun. Nyt olin liikkeellä yksin, ainoana naisena ja ainoana suomalaisena. YK:n lentokone vei minut suoraan sanottuna keskelle ei-mitään. Kosteudesta ei ollut tietoaakaan, vaan pelkkää aurinkoa, hiekkaa ja kuivuutta silmäkantamattomiin. Ei edes sitä yhtä varjoa tarjoavaa puuta, mutta niitä paikallisia kiväärimiehiä kylläkin.

Garowen tiimi oli pieni. Meitä oli vain kaksi poliisia ja yksi sotilasasiantuntija. Lähin kollegani oli kotoisin Bosnia-Herzegovinasta. Hän oli aivan huippuammattilainen ja kaikin puolin loistava kollega. Lisäksi hän oli hyvin puhelias, joten Balkanin historia ja nykytila tulivat myös siinä sivussa tutuiksi. Pääosa työstämme oli mentorointia, monitorointia ja raportointia, mutta pidimme myös luentoja erilaisten koulutusten yhteydessä. Luennot käsittelivät poliisin perustoimintoja, rikostutkintaa, lähipoliisitoimintaa ja ihmisoikeuksia. Osallistuimme myös turvallisuusministeriön strategian laadintaan sekä tarjosimme osaamistamme turvallisuusviranomaisten analyysiryhmän perustamisen tueksi.

Galab wannansan - hyvää päivää

Lienee itsestään selvää, että hyvät käytöstavat ja tervehtiminen ovat arvossaan myös Somaliassa. Naisen ei pidä loukkaantua jos tervehtiminen ei tapahdu kätellen. Se ei ole henkilo-kohtaista, vaan osalla kasvatukseen ja perinteeseen liittyvä tapa. Näissä tilanteissa tervehtiminen tapahtuu muulla tavoin, elekielellä ja puheella. Väkinen ei siis pidä mennä kättä tunkemaan kenenkään käteen, koska toinen osapuoli voi säikähtää.

Arvostan sitä tapaa, jolla somalit huolehtivat toisistaan ja jopa vieraista ihmisistä. Somaliassa mies voi lähteä matkaan ilman sen kummempia matkatavaroita ja hän löytää aina majapaikan ja ruokaa; kodit avataan matkalaiselle niin pitkäksi aikaa kuin on tarve. Jakaminen ja muiden auttaminen on heihin sisäänrakennettua.

Somalit ovat positiivisella tavalla uteliaita. He eivät tunkeile, vaan tutustuvat ensin. Sen jälkeen kun luottamus on saavutettu, voi perheistäkin puhua. Hämmästyttävää oli, miten hyvin maailman tapahtumista tiedettiin ja jopa asioita syrjäisestä Suomesta. Suomea ja suomalaisia arvostetaan paikallisten keskuudessa, kuten myös operaation sisällä. Myös ”puskaradio” toimii käsittämättömän hyvin ainakin Garowessa, eikä aikaakaan kun kaikki jo ”tunsivat” suomalaisen naispoliisin joka työskentelee YK:n palveluksessa. YK:lla on onneksi Garowessa hyvä maine, koska se on tavallaan integroitunut osaksi rakenteilla olevaa yhteiskuntaa. Lisäksi se on alueella sekä suoraan että välillisesti melko iso työllistäjä.

On hyvä tietää, että puheen ja tilaisuuden avaa koollekutsuja. Kohteliaisuuksia vaihdetaan tilaisuuden alussa ja lopussa. Tulemiset ja poistumiset eivät ole eurooppalaiseen tyyliin tehokkaita ja suoraviivaisia, vaan kiitosten sanomisiin on tärkeää varata aikaa. Se on osoitus kunnioituksesta ja riittävästä kohteliaisuudesta. On myös hyvä huomioida, ettei huoneeseen astuta kuin hollitupaan, vaan ensin ovelle koputetaan ja sisään mennään kun lupa on saatu.

Aurinkoa, lämpöä ja merenrantaa Somaliassa riittää. Monien skandinaavien rakkautta aurinkoa ja lämpöä kohtaan on paikallisten välillä vaikea ymmärtää, he kun hakeutuvat aina varjoon. Jos Somaliassa olisi enemmän rauhaa ja turvaa, he voisivat tehdä hyvää bisnestä auringolla ja tuhansien kilometrien pituisella rannikollaan. Pohjoismaalainen himo auringonottoon on kuitenkin syytä unohtaa heti kättelyssä, sillä se ei ole terveellistä. Aurinko on kuuma ja sitä riittää, joten se tarttuu kyllä ottamattakin.

Somalialaisen sielunmaisema

Somalit ovat pääsääntöisesti ystävällisiä, iloisia ja erittäin huumorintajuisia, mutta tarpeen mukaan myös ovelia ja toisinaan jopa opportunistisia. Tämä on täysin ymmärrettävää valitsemissa olosuhteissa, joissa ei aina välttämättä tiedä mitä huomina tuo tullessaan – onko perheellä ruokaa ja puhdasta juomavettä, ovatko elintärkeät kotieläimet terveinä ja hengissä ja löytyykö mitään työtä. Mainitut ominaisuudet tekevätkin heistä hyviä erilaisissa bisneksissä.

Eurooppalaisena on tottunut aika topakkaan aikatauluista kiinni pitämiseen, minkä voi Afrikassa unohtaa. Kannattaa olla itselleen armollinen ja olla ottamatta aikataulujen venymisestä stressiä, sillä se on selkeästi asia johon ei voi itse paljoa vaikuttaa. Yleensä mikään ei ala aikataulun mukaan ja aina joku tulee myöhässä, oli tilaisuus mikä hyvänsä. Operaatiossa työskentely onkin tuonut minulle henkilökohtaisesti ripauksen lisää kärsivällisyyttä ja aimo annoksen rentoutta; afrikkalaisuus tarttuu.

Eurooppalaisesta näkökulmasta katsoen uskonnon merkitys jokapäiväisessä elämässä on merkittävä, Somaliassa se on islaminusko. Rukoushetket pidetään ja Ramadanin aikaan lähes kaikki toiminta pysähtyy. Tämä ja elämän yleinen rytmitys uskonnon mukaan on erittäin tärkeä asia ymmärtää, oli henkilökohtaisesti uskonasioista mitä mieltä tahansa.

Suhtautuminen ihmisoikeuksiin ja esimerkiksi kuolemanrangaistukseen on Somaliassa erilainen kuin Euroopassa. Somaliassa tukeudutaan hyvin vahvasti Sharia-lakiin, joka säätelee elämää paljon enemmän kuin mikään muu laki. Siihen kuuluu, että vahinkoa kärsineet sukulaiset panevat kuolemanrangaistuksen täytäntöön. Jos he eivät sitä tahdo tai siihen pysty, viranomaiset (vanginvartijat/poliisit) panevat sen täytäntöön. Anteeksiannon ja armon voi toisinaan saada riittävän taloudellisen kompensaation kautta. Joskus tapahtunut vääräys kuitataan tekemällä sama teko tuomitun suvulle, mutta tämä johtaa verikoston kiertäeseen, miltä yritetään tänä päivänä välttää. Terroristeina tuomitut ammutaan lähes väistämättä. Myös YK:n edustajat ovat saaneet kutsuja näihin teloitustilaisuuksiin, mutta tietenkään YK ei niihin osallistu. Päinvastoin, se vastustaa kuolemanrangaistuksia ja on sen selkeästi ja useaan kertaan eri tavoin esille tuonut.

Al Shabaab -järjestön lapsiterroristien lukumäärää oli aluksi vaikea ymmärtää. Maaliskuussa 2016 erilaiset onnistuneet sotilasoperaatiot muualla Somaliassa aiheuttivat sen, että Al Shabaab teki ehkä hieman yllättäen invaasion Puntmaan alueelle. Pidätettyjen terroristien joukossa oli 59 alle 18-vuotiaasta lasta, joista nuorin oli vain 10-vuotias. Myös näitä lapsia säilytettiin Garowen vankilassa, sillä muita mekanismeja heidän käsittelyynsä ei ollut olemassa. Tämä lapsiko on se rikollinen jonka ainoa päämäärä on minunlaiseni ihmisen surmaaminen? Tämän ymmärtäminen on vaatinut jonkin verran opiskelua, eikä asia ole täysin

yksinkertainen, saatikka helposti ratkaistavissa. Sanoisin, että köyhyyteen puuttuminen on merkittävimpiä mekanismeja ilmiön kitkemiseksi, mutta ei toki ainoa.

Sisällissodan alkaminen vuonna 1988 johti kansalliseen hajaannukseen ja pakolaisuuteen. Satojatuhausia somaleja muutti pois kotimaastaan, erityisesti Lähi-Itään, Eurooppaan ja Pohjois-Amerikkaan. Suomessa on nykyisin vajaat 17 000 somaliaa äidinkielenään puhuvaa ihmistä.

Kotimaastaan tuolloin muuttaneita ihmisiä kutsutaan Somalian diasporaksi. Oli hämmästyttävää todeta, ettei paikallinen väestö suhtaudu aina täysin varauksetta diasporan kotimaahan paluuseen. Monet ajattelevat, että vuosia ulkomailla asuneet ja nyt palanneet ovat jotenkin epäonnistuneet ja siksi joutuneet palamaan. Joidenkin kriitikoiden suusta kuuli suoraan, kuinka he itse olivat pysyneet kotimaassaan ja yrittäneet selvitä ja jatkaneet työskentelyään maansa eteen ”karkuun lähtemättä”. Tosiasiassa ilman diasporan lähettämää rahaa sukulaisilleen olisi Somaliassa vieläkin kurjemmaa elää. Monet kotimaahansa palanneet ovat tuoneet mukanaan suuren määrän oppineisuutta ja kokemusta, josta on varmasti hyötyä koko yhteiskunnalle jo lyhyemmällä aikavälillä.

Ruokailutottumukset

Bakteerikanta on totta kai erilainen, kuten myös hygieniakäsitys. Yleensä somalit eivät tämän päivän ruokaa huomiseen säästä, vaan se heitetään pois. Mahaongelmat ovat, jos eivät päivittäisiä, niin joka toisen päivän ongelma. Omalla kohdallani reilun vuoden oleskelun jälkeen mahakin alkoi pikku hiljaa tottua.

Italia hallitsi Puntmaan aluetta 1800-luvulta 1900-luvun puoliväliin, mikä näkyy edelleen ruokakulttuurissa. Italialaista perinnettä on muun muassa runsas pastan käyttö, ja sen huomaa vyötäröllä nopeasti. Lihaa käytetään monipuolisesti; lammasta, vuohta, kamelia ja kanaa. Varsinkin kanaa. En usko että syön kotiutumisen jälkeen pitkään aikaan yhtään kannankoipea, kiintiö on joksikin aikaan saavutettu. Samoin täynnä on vesimelonikiintiö. Jos ruokailee paikallisen luona tai parissa, on kohteliasta jättää osa ruoasta syömättä. Silloin sitä on ollut riittävästi. Monesti ruoka jaetaan isolta tarjottimelta yhdessä syöden, oikeaa kättä käyttäen.

Yritin opetella juomaan hyvin eksoottisen makuista kamelinmaitoa, mutta kahden salmoneellan jälkeen luovuin hankkeesta. Tuore kamelinmaito on ainakin tehokas lääke ummetukseen. Paikallisille se on erinomaisen tärkeä ravinnonlähde, varsinkin paimenille kuumilla aroilla pitkien matkojen päässä asutuksesta. Oletettavasti siihen makuunkin tottuu.

Eläimet

Kotieläinten hoito on helppoa. Vuohet ja lampaat lasketaan aamulla kotipihasta ulos ja ne palaavat sinne illansuussa. Päivän ne käyttävät ruuan etsimiseen ja kylillä pyörimiseen. Eläinten varastamista ei tässä kulttuurissa tarvitse pelätä, sillä jos joku tarvitsee vuohen, hän pyytää sitä. Se myös annetaan hänelle, koska tiedetään, ettei pyyntöä tulisi ilman oikeaa tarvetta. Garowen kaupunki on täynnä vuohia, joita oli poliisiaseman aulassakin parveilemassa. Erityisesti vuohet ovat tärkeitä paikallisille, koska ne pärjäävät niukoissa olosuhteissa ja tuottavat ravinteikasta maitoa ja lihaa. Yhden kerran ajoimme vahingossa tielle yllättäen loikanneen vuohen kuoliaaksi ja se tulikin kalliiksi. Se oli ilmeisesti juuri se vuohi joka osasi lukea ja kirjoittaa ja ruokki maidollaan viittä orpoa – hinta ainakin oli sen mukainen. Maksoimme vuohen, toimitimme sen teurastajalle, pistimme pakastimeen ja lopulta söimme pois. Hyvältä maistui.

Puntmaassa ei ole yhtään koiraa. Tähän vaikuttavat uskonnolliset syyt, joiden vuoksi koiraa pidetään saastaisena. Mogadishussa on rannalla muutama kesyyntynyt kulkukoira, joista kansainväliset avustustyöntekijät pitivät jossain määrin huolta. Ei siis kannata ihmetellä jos oman koiran kuvien esittely ei saa aikaan paikallisissa ihastuneita kiljahduksia.

Garowen alueella näkyi runsaasti eri-ikäisiä ja -kokoisia kameleita, joita oli kaupungin ulkopuolella olevien suurempien teiden varrella laumoittain. Kuukausien sateettomuuden jälkeen kamelit selkeästi kuihtuvat, jolloin paimenet johdattelivat laumat kauemmas kaupungista. Lammasmaat jäivät lähemmäs kaupunkia, sillä ne selviävät käsittämättömän hyvin niukalla ravinnolla ja syövät lähes mitä tahansa, jopa roskia. Ja roskiahan riittää, koska jätehuoltoa ei varsinaisesti ole.

Eksoottisimmat eläimet, joita kohtasin operaationi aikana, olivat kilpikonna ja varaani. Kilpikonna jäi melkein autosaattueemme alle sen ylittäessä tietä varsin kiireettömästi keskellä erämaata. Se ei ollut mikään pikkuinen otus, vaan jättiläismäinen, kottikärryn kokoinen. Mistä se oli tullut ja minne se oli menossa, kun vettä ei ollut lähimaillakaan? Erään alkuillan yllätys taas oli kanttiinimme oven lähistöllä vaaniva varaani. Tämä metrin pituinen lisko, joka nielaisee saaliinsa kokonaisuutena, voi uhattuna ollessaan läimäistä ihmisen hengiltä hännällänsä. Luulen tosin, että se pelkäsi minua enemmän kuin minä sitä.

Somalia ei ole ötökkäkammoisen paikka. Kärpäsistä, hyttysistä, torakoista ja muista nyrkin kokoisista ötököistä ei kannata sen kummemmin tehdä numeroa, sillä ne kuuluvat Afrikan luontoon, niin kuin myös ajoittain paikalle luikertelevat myrkkykäärmeetkin. Onneksi tukikohdassamme oli paljon kissoja, jotka omalta osaltaan pitivät huolta esimerkiksi jyrsijäkannasta.

Paikalliset pitävät kaikkia eläimiä Luojan luomina, joiden eloon ei puututa selektiivisesti. Esimerkiksi loukkaantuneen ja kärsivän kissan lopettaminen on somalialaiselle aivan mahdoton ajatus. Tukikohtamme valtavaksi paisuneen kissakannan vähentäminenkin tehtiin siten, että kissat luukutettiin ansaan, jonka jälkeen ne kuljetettiin kymmenien kilometrien päähän ja laskettiin vapaaksi, luonnon armoille. Osa löysi tiensä takaisin kotiin jo seuraavana päivänä.

Naisten voimaannuttaminen

Huivittomia naisia ei näkynyt. Kunnioittaakseni paikallista kulttuuria käytin myös itse aina tukikohdasta poistuessani huivia baretin alla, vaikkei se virkapukuuni kuulunutkaan. Väitettiin tosin, ettei huivin käyttämättömyydestä olisi kohdallani ollut haittaa, koska paikalliset ymmärtävät että olen ulkomaalainen. Sen sijaan naisen pitkien housujen käyttö herätti aluksi suurta ihmetystä, eivätkä kaikki ymmärtäneet olenko mies vai nainen. Minulle jopa tarjouduttiin ostamaan oma hame.

Hieman kärjistäen sanottuna Somalian yhteiskunta pysyy hyvin pitkälle pystyssä vahvojen naisten ansiosta. Kun miehet istuvat puun alla juomassa teetä ja pureskelemassa Khat-lehtiä, hoitavat naiset arjen askareet ja usein myös toimeentulon. Monilla naisilla onkin oma bisnes, kuten pikkuinen putiikki tai tuktuk-taksi.

Toimin poliisien neuvonantajana, ja naispoliisit olivat erityisen kiinnostukseni kohteina. Naispoliiseissa oli joitakin pidemmälle koulutautuneitakin, mutta valitettavasti edelleen monet heistä tekevät ”täytetehtäviä” mieskollegoidensa ja esimiestensä käskyjen mukaan. Vallan väärinkäytöksiltä ei voi aina välttyä ja siihen puuttuminen tai siihen vaikuttaminen kansainvälisenä asiantuntijana on herkkä asia.

Naisten ympärileikkaus on ollut lailla kiellettyä vuodesta 2012 lähtien, mutta valitettavasti tämä vanha perinne elää vahvana. On arvioitu, että 98 prosenttia somalityöistä ja -naisista on ympärileikattuja, joten Afrikan sarvi säilyy ”ympärileikkauksen pääkaupunkina”.

Lopuksi

Luonnollisesti eurooppalaisten ja afrikkalaisten kulttuurien erilaisuus tuo omat haasteensa, tai sanoisinko ennemminkin mausteensa, kun työskennellään yhdessä. Vaikka arki on arkea operaatiossakin, eikä kaikkeen voi etukäteen varautua, olisi kuitenkin hyvä etukäteen opiskella kohdemaan historiaa ja etsiä tietoa vallitsevista olosuhteista mahdollisimman monipuolisesti. Peruskohteliaisuuksien opettelu paikallisella kielellä avaa helpommin portteja ja luo tärkeitä kumppanuussuhteita. Somaliassa kaikki perustuu ihmisten välisiin suhteisiin.

Muutoksen tekemiseen tarvitaan kärsivällisyyttä, sinnikkyyttä ja asennemuutosta – näin myös Somaliassa. Muutoksen on lähdettävä koko yhteiskunnasta, sekä miehistä että naisista, tavallisesta kadun miehestä vallanpitäjiin. Ei ole oletettavaa että kehitys tapahtuu jättiläisharppauksin, vaan vähittäin. Avainasemassa on koulutus ja sitä kautta suoraan tai välillisesti köyhyyden vähentäminen, yhdessä erilaisten kansainvälisten tukitoimien kanssa. Näiden toimien tulisi tapahtua paikan päällä, ei suurkaupunkien kabineteissa. Työ monin tavoin stabiilimman ja yhtenäisemmän Somalian puolesta jatkuu. Toivomme siitä menestystarinaa, Ins Allah.

Afganistanin erikoisjoukkojen naiset

Afganistanista puhuttaessa eivät heti ensimmäiseksi tule mieleen Afganistanin turvallisuusviranomaisten erikoisjoukoissa palvelevat naiset. Paremminkin sanoista Afganistan ja naiset tulevat mieleen sukupuolten välisen tasa-arvon puuttuminen ja naisten kokeamat ihmisoikeusloukkaukset. Keskustellessani ihmisten kanssa on monelle tullut uutena asiana se, että Afganistanissa ylipäättään naisia palvelee sekä poliisissa että armeijassa. Kun puhun ihmisten kanssa Afganistanista, nousee lähes poikkeuksetta hyvin pian kysymys työssä tekemistäni havainnoista koskien naisten oikeuksia ja sukupuolten välisen tasa-arvon olemattomuutta. Yksi yleisimmin kuulemistani kysymyksistä on ollut, mitä ihmettä tasa-arvoneuvonantaja käytännössä tekee työkseen Afganistanissa. Vastaukseni onkin lähestulkoon aina ollut, että kysymys on hyvä, mutta vastaus, saati tehtävä itsessään, eivät ole missään tapauksessa helppoja tai yksiselitteisiä.

Haastava työ Afganistanissa

Sain toukokuussa 2015 haastavan mahdollisuuden työskennellä vuoden verran Naton erikoisjoukkojen tasa-arvoneuvonantajana Kabulissa. Naton erikoisjoukot Afganistanissa (NATO Special Operations Component Command - Afghanistan, NSOCC-A) on osa Naton Resolute Support Mission -operaatiota, joka aloitti toimintansa 1.1.2015. Resolute Support Missionin tärkein tehtävä on toimia afgaanien turvallisuusjoukkojen kouluttajana, neuvonantajana ja tukijana. Yhdysvaltalaisjohtoinen NSOCC-A toimii ympäri Afganistania, mutta sitä johdetaan Kabulist. Syyskuusta 2015 lähtien olin ainoa suomalainen NSOCC-A:ssa. NSOCC-A:n tasa-arvoneuvonantajana olin toinen, edeltäjäni ja seuraajani ovat myös suomalaisia. Resolute Support Missionilla on myös omat tasa-arvoneuvonantajat. Käytännössä tehtäväni oli kuitenkin erillään, joskin tein heidän kanssaan yhteistyötä ja raportoin työstäni myös heille, jotta he pystyivät raportoimaan erikoisjoukkojen tilanteesta edelleen.

Tehtävänäni oli toimia neuvonantajana ennen kaikkea Naton erikoisjoukkojen komentajalle ja toisille neuvonantajille NSOCC-A:ssa, jotka muun muassa kouluttivat afgaanien erikoisjoukkoja. Käytännössä tehtäväni oli Afganistanin puolustus- ja sisäministeriön alaisissa turvallisuusjoukoissa eli armeijan ja poliisin erikoisjoukoissa jo työskentelevien naisten tukeminen. Tavoitteenani oli myös mahdollistaa, että naisia voidaan rekrytoida tulevaisuudessa lisää kyseisiin joukkoihin. Lopulta työskentelin neljän eri yksikön kanssa, joissa naisia palveli kotiutumiseni aikaan yhteensä jo yli sata.

Naisten osallistuminen Afganistanin erikoisjoukkojen operatiiviseen toimintaan on äärimmäisen tärkeää muun muassa turvallisuuteen liittyvien tietojen saamiseksi paikallisilta naisilta ja lapsilta. Naiset suorittavat muun muassa etsintää kodeissa, suorittavat henkilön tarkastuksia ja kuulustelevat epäiltyjen kapinallisten perheenjäseniä operaatioissa. Kulttuuriin liittyvistä syistä miessotilas ei voi suorittaa naisiin kohdistuvia tarkastuksia Afganistanissa. Kulttuuriin liittyvistä syistä on myös todennäköisempää, että nainen kertoo toiselle naiselle sellaista, mitä ei kertoisi miehelle. Afganistanissa kuulin myös sanomman, että mies on perheen pää, mutta nainen on niskat, joka päättää kääntää. Miehet puhuvat vaimoilleen ja pojat äideilleen. Naisilla todennäköisesti on paljonkin sellaista tietoa, mikä jää saamatta, ellei operaatioissa ole mukana naisia.

Lähdin Suomesta tähän tehtävään melko avoimin mielin, mutta joitakin ennakko-odotuksia oli syntynyt työskenneltyäni aiemmin rauhanturvaajana Pohjois-Afganistanissa. Tähän työhön päätyminen oli kuitenkin silkkaa sattumaa, sillä en ollut hakeutunut tähän kyseiseen tehtävään. Koulutukseltani olen juristi ja tämä oli ensimmäinen valmistumiseni jälkeinen työ, joten tasa-arvoasioiden parissa työskentely ei ollut minulle entuudestaan tuttua. Vahvimpana kokemuksenani tätä tehtävää ajatellen pidin juuri sitä, että olin itse työskennellyt sotilaana Afganistanissa ja osallistunut myös operaatioihin suomalaisen jääkärikomppanian mukana. Näin ollen osasin samaistua siihen, millaisessa toimintaympäristössä afgaanien erikoisjoukkojen naiset työskentelevät ja mitä heiltä vaaditaan. Tätä tietysti arvostettiin myös työyhteisössäni.

Ennakko-odotukseni olivat lähinnä sitä luokkaa, että suuria tavoitteita on turha asettaa, koska tasa-arvon edistäminen tuskin tuottaa Afganistanissa merkittävää tulosta. Näin jälkikäteen voin kuitenkin ilokseni todeta Afganistanin erikoisjoukkojen naisten yllättäneen minut positiivisesti. He kumosivat ennakkoasenteeni osoittaen monet omat käsitykseni afgaaninai-
sista totaalisen vääriksi.

Tasa-arvon haasteet

On totta, että Afganistanissa valtaosa naisista ei edelleenkään nauti samanlaisista oikeuksista kuin naiset länsimaissa keskimäärin. On myös totta, että Afganistanista löytyy poikkeuksellisen rohkeita naisia, jotka ovat valmiita laittamaan itsensä ja elämänsä likoon taistellakseen sen puolesta, että heillä ja muilla naisilla olisi tulevaisuuden Afganistanissa sellaisia oikeuksia, jollaisia heillä ei vielä tällä hetkellä ole.

Afgaaninainen ei missään nimessä ole pelkkä alistettu ja nurkkaan ajettu nainen, joka ei osaisi tarvittaessa pitää puoliaan. Itse asiassa monet kohtaamani turvallisuusjoukoissa palvelevat afgaaninaiset ovat asenteeltaan aivan päinvastaisia. Lähestulkoon jokainen erikoisjoukoissa palveleva afgaaninainen, jonka kanssa vuoden aikana keskustelin, kertoi halustaan palvella kotimaataan paremman tulevaisuuden vuoksi ja että turvallisuusjoukoissa palveleminen on hänelle kutsumusammatti.

Kun afgaaninaiset saavat tukea ja kannustusta ajatuksilleen ja pyrkimyksilleen, myös heidän rohkeutensa tulee esille ja he alkavat uskoa itseensä. Tällainen kertomushan ei sinänsä eroa länsimaisesta – jokainen meistä varmasti tietää miltä on jossain elämänvaiheessa tuntunut, kun on saanut joltakulta tukea ja kannustusta omista pyrkimyksistä kohti omaa kutsumusta. Lähes poikkeuksetta tuki ja kannustus saa jokaisen meistä uskomaan omaan itseemme ja siihen että sillä, mitä teemme, on väliä.

Oppini Afganistanin naisilta

Kaikki edistyminen Afganistanin turvallisuusjoukoissa sukupuolten välisen tasa-arvon saralla on haurasta ja tapahtuu hyvin pienin askelin, joista osa otetaan eteen- ja osa taaksepäin. ”Small victories” tapasi lähin esimieheni sanoa silloin, kun jonkinlaista positiivista liikehdintää eteenpäin tapahtui. Näitä pieniäkään voittoja ei kuitenkaan tapahdu, elleivät naiset saa tukea pyrkimyksilleen. Vielä tässä vaiheessa he tarvitsevat jonkun, joka toimii äänitorvena heidän puolestaan. Afganistanin erikoisjoukkojen naiset tarvitsevat tukea myös jatkossa. Mikäli keskustelu loppuu, loppuu myös naisten aseman vahvistuminen.

Euroopan romanit muodostavat kulttuurien mosaiikin

Suomen ja Pohjoismaiden yhteiset ihmisoikeustavoitteet

Suomi on jo pitkään vaikuttanut muiden maiden turvallisuus-, ihmisoikeus- ja vähemmistöpolitiikan kehittämislinjauksiin lähettämällä siviilikriisinhallinnan asiantuntijoita eri operaatioihin ja instituutioihin, kuten Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestöön, Euroopan komissioon ja Euroopan neuvoston sihteeristöihin. Pohjoismaisten oikeusvaltioperiaatteiden ja demokraattisten arvojen puolustaminen on osa Suomi-brändiä. Sen taustalla on kansalaisten turvallisuuden, osallisuuden ja ihmisoikeuksien yhdenvertainen toteutuminen niin kohdemaissa kuin kansainvälisessä yhteistyössä. Erityistä painoarvoa ovat viime vuosina saaneet sotilaallisen turvallisuuden lisäksi naisten, lasten ja Euroopan romaniväestön oikeuksien turvaaminen.

Vähemmistöjen aseman kunnioittaminen on yksi EU:n perusarvoista, joka on mainittu Euroopan unionista tehdyn perustamissopimuksen 2 artiklassa⁷. EU:n perusoikeusvirasto on seurannut EU:n alueella elävän romaniväestön asemaa erilaisten selvitysten ja seurantareporttien avulla jo parin vuosikymmenen ajan. Perusoikeusviraston selvitysten mukaan romanit ovat edelleen Euroopan syrjityin ja sosiaalisesti syrjäytynein kansanosia. EU:ta onkin arvosteltu globaalissa korkean tason yhteistyökeskustelussa siitä, että sillä on hoitamaton romaneita koskeva ihmisoikeusongelma, jonka seurauksena sen uskottavuus demokratian ja yhdenvertaisuuden työssijana kärsii.

Toimin siviilikriisinhallinnan kansallisena asiantuntijana Euroopan komission sihteeristössä Brysselissä vuosina 2013 - 2015. Työskentelin komission oikeusasioden, perusoikeuksien ja kansalaisuusasioiden pääosastolla, jonne sijoittuu yhdenvertaisuus- ja syrjimättömyysasioiden osasto. Tämä osasto on jakautunut edellä mainittujen asiakokonaisuuksien vastuuyksiköihin, joista yksi on EU:n romanasioden koordinaatioyksikkö.

7 Artikla 2: "Unionin perustana olevat arvot ovat ihmisarvon kunnioittaminen, vapaus, kansan valta, tasa-arvo, oikeusvaltio ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, vähemmistöihin kuuluvien oikeudet mukaan luettuina. Nämä ovat jäsenvaltioille yhteisiä arvoja yhteiskunnassa, jolle on ominaista moniarvoisuus, syrjimättömyys, suvaitsevaisuus, oikeudenmukaisuus, yhteisvastuu sekä naisten ja miesten tasa-arvo."

EU:n alueella elää noin 7,5 miljoonaa romanitaustaista kansalaista. Romanit ovat yhteiseurooppalainen vähemmistö, jolla on lähes 1000 vuotta yhteistä historiaa Euroopan kanssa, mutta joilla ei ole yhteistä alkuperämaata tai kansallisvaltiota, joka poliittisesti edustaisi tätä vähemmistöä tai ajaisi sen oikeudellista asemaa. Romaneiden voidaan sanoa edustaneen eurooppalaisuutta jo silloin kun muu Eurooppa ei vielä tuntenut liikkumista yli rajojen tai kulttuurista moninaisuutta laajemmassa mittakaavassa. Tämän päivän maantieteellis-poliittisessa kartassa Euroopassa romanit ovat etnisestä taustastaan riippumatta omien kansallisvaltioidensa kansalaisia.

Romanien osallisuuden edistäminen on ollut Eurooppa-neuvoston agendalla joulukuun 2007 huippukokouksesta lähtien, jolloin se kehotti jäsenvaltioita käynnistämään romanien osallisuutta edistäviä toimia ja pyysi komissiolta raporttia tätä koskevista ohjelmista ja toimenpiteistä. Päätelmien pohjalta luotiin yhteistyössä Euroopan romanien kansalaisyhteiskunnan edustajien kanssa tiekartta, joka toimi komission laatiman työn viitekehyksenä. Viitekehys sai nimekseen: ”Tiedonanto syrjimättömyydestä ja yhtäläisistä mahdollisuuksista – yhteisön välineet ja politiikat romanien osallisuuden edistämiseksi”.

Komissio esitti EU:n jäsenmaille lähettämässään kirjeessä, että niiden tulisi laatia omat kansalliset romanien integraation kehittämisstrategiansa pitäen mielessään komission työtä ja romanien osallisuutta ohjaavat vuonna 2009 laaditut EU:n yhteiset perusperiaatteet romanien inkluusiolle⁸.

Komissio korosti jäsenmaiden sitoutumisen tärkeyttä romanien integraatioon EU-tason yhteistyössä. Tiedonannon lisäksi julkaistiin ensimmäinen komission laatima seuranta-asia kirja jäsenvaltioissa elävien kansallisten romaniväestöjen tilanteeseen liittyen. Jäsenmaat sitoutuivat myös valtavirtaistamaan romaniväestöä koskevia kysymyksiä EU:n sekä kansallisen tason politiikkoihin sekä varmistamaan, että EU:n rahoitusvälineet ovat kansallisten romanien integraatiota kehittävien viranomaisten ja hankkeiden käytettävissä. Tätä rakennetta tukemaan komissio loi vuosittaisen Euroopan romanien inkluusiofoorumin (European Roma Inclusion Platform) keskustelun ylläpitäjäksi jäsenmaiden välillä.

Vuonna 2012 Komissio nimesi jäsenmaihiin kansallisen tason romaniasioiden vastuuvirkamiesten kontaktiverkostot, joiden tehtävänä on seurata ja raportoida kansallisten romanistrategioiden toimeenpanosta EU:n komissiolle. Komissio arvioi vuosittain julkaistavissa raporteissa romanien integraatioon liittyvää kansallisen tason täytäntöönpanoa ja raportoi niistä Euroopan parlamentille, Eurooppa-neuvostolle sekä Eurooppa 2020 -tavoitteiden seurantatyöryhmälle. Näistä kansallisista toimeenpanoraporteista toimitetaan säännöllisin väliajoin Komission kokoama seurantaraportti EU:n korkeimmalle päätöksentekaelimelle Eurooppa-neuvostolle, joka puolestaan antaa raporteja koskevan tiedoksiannon suosituksen jäsenmaille.

Seurantaraporttien rakenteellisten kehittämistoimenpiteiden ja kansallisten romanien integraatiostrategioiden onnistumisen edellytyksenä katsotaan olevan a) alue- ja paikallisviranomaisten sisällyttäminen integraatiotoimiin b) tiivis yhteistyö kansalaistahojen kanssa c) integraation toimeenpanolle riittävien taloudellisten resurssien turvaaminen d) muutosten seuranta ja tavoitteiden korjaaminen tarvetta vastaavaksi e) vakuuttava syrjinnän vastustaminen.

⁸ Common Basic Principles on Roma Inclusion

Komissio valmisti ensimmäisen Euroopan romaneja koskevan juridisen suosituksen¹⁰, joulukuussa 2013, jonka jäsenmaiden edustajat hyväksyivät yksimielisesti Eurooppa-neuvostossa. Suosituksen tavoitteena on varmistaa jäsenvaltioiden sitoutuminen kansallisten romanistrategioiden toimeenpanoon ja nostaa esiin yhteisiä kysymyksiä kuten romanilasten ja -naisten aseman kehittäminen ja kansainvälinen yhteistyö.

Korkean tason poliittisesta yhteistyöstä huolimatta romanien asemaa seuraavat kehitysraportit toteavat tulosten olleen huonoja ja joissakin osissa Eurooppaa integraatiokehitys on jopa kulkenut taaksepäin. Kuvaavaa tälle kehitykselle on komission edellisen puheenjohtaja Jose Manuel Barroson toteamus vuonna 2014 järjestetyssä kolmannessa romaniasioden huippukokouksessa:

”On mahdotonta hyväksyä, että monet romanit elävät edelleen äärimmäisen köyhyyden keskellä ja kärsivät täydellisestä syrjäytymisestä kaupungeissamme. On mahdotonta hyväksyä, että joissakin paikoissa romanilapset lähetetään vain kehitysvammaisten lasten kouluihin, eikä heillä siten ole toivoa päästä lähellekään koulutuksen antamia mahdollisuuksia ja työllistymistä. Ei ole hyväksyttävää, että romanit kohtaavat edelleen syrjintää sairaaloissa, yrityksissä ja kouluissa; että he jäävät ilman riittäviä asuinolosuhteita ja ilman tulevaisuutta. Ja on yksinkertaisesti mahdotonta hyväksyä laajaa maanmiestemme keskuudessa vallitsevaa mustalaisvastaisuuden retoriikkaa.”

Ketä romanit ovat?

Romaneista tiedetään edelleen hyvin vähän. Romanit saapuivat Eurooppaan kolmea eri siirtolaisreittiä pitkin ja heidän tiedetään kuuluneen erilaisiin ryhmiin. Ryhmien väliset erot näkyvät vieläkin koko Euroopan romaneiden ammattikunnissa ja kulttuuripiirteissä. Ammattikunniltaan romanit edustivat muusikoita, taiteilijoita, teatteriseurueita, seppiä, sotilaita, käsityöläisiä, eläinten kouluttajia, parantajia ja ennustajia.

Ensimmäiset viralliset merkinnät romaneista Euroopassa löytyvät Kreetan saarelta munkki Simon Simoniksen tekeminä vuonna 1322. Kreikkalaiset historialliset lähteet väittävät kuitenkin, että romaneita saapui alueelle jo 1000-luvun molemmiin puoliin. Heitä alettiin kutsua kreikan kielen sanalla atzigane (”koskemattomat”), mikä muuntui myöhemmin Itä-Euroopan alueilla ja slaavilaisissa maissa nimiksi zigan, tigan tai tsiganiksi.

Gibraltarin salmen yli Länsi-Eurooppaan ja Espanjaan rantautuneita romaneita alettiin puolestaan nimittää egyptianeiksi, koska heidän tiedettiin tulleen Pohjois-Afrikan rannikkoseudun Vähä-Egyptiksi nimitetyn alueen kautta. Nimitys egyptian muuntui myöhemmin Länsi-Euroopan maissa gipsy-nimeksi. Siihen alettiin liittää kielteisiä asenteita erityisesti siksi, että kirkot ja kuninkaalliset alkoivat säätää romanivastaisia säädöksiä. Romaneita kohdeltiin parialuokkana, jota ei haluttu hyväksyä osaksi Eurooppaa.

Romaneiden lähtöön Aasiasta vaikuttivat valloitus sodat, maanjäristykset ja nälänhätä. Romaneiden alkuperästä ei ole vielääkään saatu täyttä varmuutta, mutta monet tutkimukset viittaavat Pohjois-Intiaan ja nykyisen Pakistanin alueella sijaitsevaan Punjabiin ja Rajasthaniin. Ovatko romanit Pohjois-Intian alkuperäisväestöä vai tulivatko he sinne nomadeina muualta, kuten Lähi-idästä, on edelleen selvittämättä. Alkuperää on selvitetty mm. antropologian ja kielitieteen pohjalta, mutta tutkimukset eivät ole kyenneet vastaamaan kysymykseen eri puolilla maailmaa tänä päivänä elävien romaneiden yksijumalaisuudesta tai Lähi-idän kanso-

¹⁰ Eurooppa-neuvoston suositus, 9.12. 2013, jäsenvaltioissa toteutettavista romanien integraatiota edistävistä tuloksellisista toimenpiteistä (2013/C 378/01).

kansojen rituaalisen puhtaus-epäpuhtaus käsitteen vahvasta olemassaolosta eri heimoja ja kulttuuriryhmiä edustavien romaneiden parissa. Rituaalinen puhtauskäsite liittyy ruoan ja juoman käsittelyyn sekä hedelmällisyysikään ja lasten syntymään liittyviin puhdistautumis-riitteihin.

Nimitys romani tulee romanikielen sanasta rom, ihminen/mies. Sana romani on myös yleisnimitys, joka pitää sisällään eri heimoihin ja ammattikuntiin kuuluvia ryhmittymiä. Euroopassa arvellaan elävän jopa 40 eri romanien pääheimoa ja lisäksi vielä useampia romanikielen puhujien murreryhmittymiä. Länsi- ja Itä-Euroopan romanien välillä on nähtävissä suuria eroja, jotka juontavat juurensa niin valtioiden alueellisesta ja poliittis-historiallisesta kehityksestä kuin myös kulttuurien muutoksesta eri puolilla Eurooppaa.

Nykyään osa Euroopan romaneista puhuu romania tai jotakin sen murteista ensimmäisenä äidinkielenään, mutta suurin osa on kaksikielisiä. Romanikieli eli romanes on noin 3000 vuotta vanha kieli, jonka pohjana on vanha sivistyskieli sanskriitti ja joka nykyisellään kuuluu indoeurooppalaisen kieliperheen indoarjalaiseen haaraan. Romanikieli on jakautunut murteisiin, joiden puhujat eivät enää tänä päivänä välttämättä ymmärrä toisiaan. Sanskritista tulevaa yhteistä romanikielen juurisanastoa on jäljellä noin 30%. Suomen romanivähemmistö kuuluu nk. länsimaisiin romaniryhmittymiin, joita on vain muutamia.

Monissa Länsi-Euroopan maissa romanit liikkuvat edelleen kiertäen paikasta toiseen, mistä syystä heidän koulutustasonsa on heikko ja luku- ja kirjoitustaidottomuutta esiintyy paljon. Suurimmat eurooppalaiset romaniryhmittymät löytyvät kuitenkin Itä-Euroopan puolelta. Yhtäältä sosialistinen järjestelmä ajoi tehokkaasti romanien asuttamista paikoilleen ja peruskoulutuksen kuten luku- ja kirjoitustaidon saamista, mutta toisaalta keskisen Itä-Euroopan romanit kohtasivat myös voimakasta assimilaatio- ja hävittämispoliittikkaa sekä lähes viisisataa vuotta kestäneen orjuuden Romaniassa.

Antigypsyismi - mustalaisvastaisuus ja taistelu kielteisiä asenteita vastaan

Romanit ovat noin tuhatvuotisen eurooppalaisen historiansa aikana kohdanneet romanivas-taista lainsäädäntöä, vainoa ja hävittämispoliittikkaa, pakkoassimilaatiota ja orjuuttamista, joka huipentui suurelta osin vaiettuun kansanmurhaan toisen maailmansodan aikana.

Vuosisatoja jatkunut yhteiskunnasta syrjäytyminen ilmenee Euroopan romaneissa köyhyyden polarisoitumisena, alhaisena koulutustasona ja siitä juontuvana laajana työttömyytenä. Tämä puolestaan näkyy Euroopan suurkaupungeissa viime vuosikymmenenä tutuksi tul-leena Itä-Euroopan romanien kerjäläisilmiönä ja toisaalta romanien laajamittaisina häätöinä sekä lähtömaissa että siirtolaisia vastaanottavissa maissa.

EU:n perusoikeusviraston selvitysten mukaan romanit kohtaavat kaikissa EU:n jäsenmaissa jokapäiväisessä elämässään laaja-alaista mustalaisvastaisuutta eli antigypsyismiiä. Suomessa sana mustalainen on poistunut virallisen tason kielenkäytöstä, jonka sijaan Kotimaisten kiel-ten tutkimuskeskuksen suosituksena on ollut käyttää virallisissa yhteyksissä sanaa romani. Antigypsyismiiä erityisenä rasismien muotona on tutkittu viimeisten kolmenkymmenen vuo-den aikana useissa Euroopan yliopistoissa ja ilmiö on tunnistettu sekä Euroopan neuvoston Rasismien ja Muukalaisvihamielisyyden vastaisen komitean ECRI:n suosituksessa nro 13 että Neuvoston suosituksessa (2013/C 378/01), joka koskee romanien integraatiota Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa. Antigypsyismi on romanien etniseen alkuperään liitettyä rodullis-ta eriarvoisuutta edistävää rasismia. Tämä rasismien muoto on tutkijoiden mukaan liitoksissa romaneiden ulossulkemisen ja vainon historiaan ja se näkyy edelleen heidän yhteiskunnalli-sena syrjäytymisensä ja lisääntyvässä määrin myös romaneihin kohdistuvina viharikoksina. Viime vuosina antigypsyistiset

ilmiöt, kuten romaniväestöön kohdistuneet viharikokset ovat lisääntyneet huolestuttavasti, mikä on huomioitu myös kansainvälisten instituutioiden kuten Euroopan neuvoston, EU:n ja YK:n tiedonannoissa.

Valtioiden päämiesten tasolla tapahtuva institutionaalinen tiedostamisen ja yhteistyölinjausten laatiminen ei kuitenkaan ole vielä saavuttanut romanien arjen tasoa. Ensisijaisesti kysymys on syvälle juurtuneista vuosisataisista peloista, tietämättömyydestä ja kielteisillä säädöksillä aikaan saaduista stereotyyppisistä negatiivisista asenteista. Romanit nähdään usein kollektiivisen syyllisyyden läpi, eikä yksilöinä kuten muut ihmiset.

Ihmisoikeuksien kanssa työskentelevät kansalaistahot katsovat, että romaneiden ihmisoikeudet, yksilön oikeudet ja perusoikeudet kuten terveydenhoidon palvelut, ehdollistetaan tai kielletään edelleen monissa osissa Eurooppaa, koska myös viranomaistahot dehumanisoivat romaniväestöön kuuluvia henkilöitä. Ihmisarvon kieltäminen taas juontaa juurensa Euroopan historialliseen taustaan, jossa katsottiin että romanit eivät ole samankaltaisia muiden ihmisten kanssa. Romanien orjuuttamiseen liittyvä jakso Itä-Euroopan maissa esimerkiksi näki romanit myytävänä omaisuutena ja pakkotyövoimana. Nykypoliittisessa ilmapiirissä näitä asenteita ei tunnusteta ääneen, mutta käytännössä vanhoille ennakkoluuloisille asenteille ei ole vielä tehty paljonkaan. Muutos edellyttää tiedon ja romaneiden olemassaolon tunnustamista yhdenvertaisina kansalaisina ensisijaisesti kansallisilla ja paikallisilla tasoilla.

Käytännön ratkaisuna kielteisten asenteiden purkamisessa voidaan nähdä kansallisten koulutusrakenteiden ja opetussuunnitelmien uudistus, joissa romaniväestön historiallinen ja kulttuurinen tausta tunnustetaan osaksi kansallista historiaa ja tietoa sen vaiheista sijoitetaan koulutusrakenteiden kaikille tasoille. Tällainen asennemuutos edellyttää koulutuksesta vastaavien viranomaisten ohjeistusten uudistamista erityisesti opetussuunnitelmien, opettajien koulutuksen ja oppimateriaalituotannon kautta. Toinen yhtä tärkeä asennetyön ja neutraalin tiedotuksen alue on tiedotusvälineet ja poliittiset päättäjät, joiden antamat lausunnot ja uutiset voivat joko vahvistaa olemassa olevia kielteisiä asenteita tai purkaa ennakkoluuloja. Kolmas tärkeä tekijä on romaneiden oman osallisuuden ja voimaantumisen vahvistaminen yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, koulutukseen, työelämään ja poliittiseen päätöksentekoon.

EU on luonut romaneiden integraatiolle ja kansallisten romanistrategioiden toimeenpanolle kehittämisresursseja sekä hankehakemusten että EU 2020 kehittämislinjausten tukemiseen liittyvien rahoitusmekanismien kautta. Näiden resurssien ohjaaminen eriarvoisuuden purkamiseen ja kansalaisten yhdenvertaisuuden kehittämiseen on kuitenkin sidottu kiinni kansallisten poliittisten päättäjien ja hallitusten tahtotilaan.

Kulttuurinen monimuotoisuus ja sen mukanaan tuoma rikkaus

Palataksemme takaisin alkuun ja siviilikriisinhallinnan rooliin erilaisten kulttuurien monimuotoisuuden edistäjänä täytyy selvittää mitä sana ”kulttuuri” alkujaan merkitsee. Se tulee latinan verbistä colere, viljellä, sekä siitä edelleen johdetusta substantiivista cultura, joka tarkoittaa viljelystä. Roomalainen poliitikko ja filosofi Cicero otti käyttöön käsitteen animi cultura, ”hengen viljely”.

Sanaan kulttuuri liittyy kasvu ja muutos. Kulttuuri on aina ryhmä- ja aluesidonnaista sekä historialliselta näkökulmaltaan aikasidonnaista. Nykypäivänä sana kulttuuri pitää sisällään sosiaaliset käyttäytymismallit, perinteet, arvomme, uskontomme, kielemme ja tapamme puhua sekä pukeutua, ruokatottumukset, urheilun, tieteen ja taiteen tekemisen. Yhteisömme kuvastaa siis kulttuuriamme ja peilaa sen arvoja nykyhetkeen.

Euroopan kaikkiaan noin 10-miljoonaisen romaniväestön kulttuurin yhteiseksi nimittäjäksi voitaisiin ehkä tiivistää sana yhteisöllisyys. Se on kasvanut vainotun kansan historiassa tärkeäksi turvatekijäksi, sillä yhteisö antaa turvaa silloin kun ympärillä olevat rakenteelliset suojat eivät toimi niin kuin niiden pitäisi.

Romanit ovat rikastuttaneet eurooppalaista kulttuuriperinnettä monin tavoin. Romanit toivat Intiasta mukanaan Eurooppaan metallinkäsittelytaidon, mistä syystä romanitautaiset sepät olivat haluttuja keskiajan Euroopan armeijoiden palveluksessa. Romanit toivat Eurooppaan myös liikkuvat sirkusseurueet ja näyttämötaiteen sekä tanssi- ja lauluperinteen esittäjät. Kirjallisuuden isäksi mainittu Miguel Cervantes Saavedra mainitsi heidät kirjallisessa tuotannossaan jo 1400-luvulla.

Filosofian tohtori Raiko Djuricin Euroopan neuvostolle laatiman selvityksen mukaan Euroopan romanit ovat vaikuttaneet laajasti Euroopan kulttuuriperintöön mm. kirjallisuuden, klassisen musiikin säveltäjien ja oopperan aiheisiin sekä maalaus- ja esiintymistäiteeseen. Tunnetuimpia kirjallisuuden nimiä, joiden teoksissa romanikulttuurin vaikutus näkyy, ovat mm. Victor Hugo, Leo Tolstoi ja Prosper Mérimée. Klassisen musiikin saralla vastaavia ovat Pjotor Tsaikovski, Rahmaninov, Straussin veljekset, Béla Bartók sekä Georges Bizet, joka sävelsi vuonna 1875 oopperan Carmen. Laajasti tunnetuksi tulleiden esiintyvien taiteilijoiden joukosta voisi poimia näyttämötaiteen ikonina ja elokuvan tekijänä tunnetun romanitautaisen Charlie Chaplinin ja monet muut taiteilijat kuten Sir Michael Cainen, Rita Haywordin, Yul Brynnerin ja Pablo Picasson.

Suomen rooli

Suomella on yli viidenkymmenen vuoden kokemus hallinnollisen yhteistyön ja romanipoliittisten kehittämistavoitteiden edistämisestä mm. sosiaali- ja terveysministeriössä toimivan Romaniasiaain neuvottelukunnan (RONK) työn kautta. Suomi on myös luonut romaniasioiden hoidosta vastuussa olevan kansallisen, alueellisen ja kunnallisen tason yhteistyörakenteen, jota onkin käytetty Euroopan romanipoliitikassa positiivisen inklusion mallina. Tästä selkeimpänä saavutuksena on, että Suomessa ei ole vähemmistöjen, kuten romanien ja pääväestön välistä sosiaalista kuilua, joka näkyisi syrjäytyneinä asuinalueina tai yhdenvertaisen koulutuksen ja perusterveydenhoidon puuttumisena tähän vähemmistön kuuluvilta kuten monissa muissa Euroopan maissa edelleen tapahtuu.

Hallituksen vuonna 2010 hyväksymän Suomen Romanipoliittisen ohjelman eli ROMPO:n lähtökohdaksi ja visioksi tuli olla romanipoliitiikan edelläkävijämaa Euroopassa vuoteen 2017 mennessä. Vuonna 2011 ulkoasiainministeriö laati tämän vision pohjalta työryhmäraportin ”Suomen tavoitteet Euroopan romanipoliitiikan edistämiseksi”, josta tuli näiden tavoitteiden käsikirja viranomaisten ja poliittisten päätöksentekijöiden käyttöön.

Käsikirjan päätavoitteeksi asetettiin Euroopan romanien osallistaminen heitä itseään koskevaan päätöksentekoon ja politiikkalinjojen luomiseen yhteiskunnan kaikilla tasoilla. Tämä tavoite ja rakenteellisen yhteistyökokemuksen tunnetuksi tekeminen EU:n romanipoliitiikan puitekehyksen viiteen integraation peruspilariin: asuminen, koulutus, terveydenhoito, työllisyyden kehittäminen ja syrjimättömyyden edistäminen. Ne olivat tärkeä osa allekirjoittaneen työlle ja siviilikriisinhallinnan operaatiolle asetettua toimintasuunnitelmaa.

Erään suomalaisen EU:n sosiaalirahaston hankehakemuksen tuloksena luotiin monikulttuurisuutta vahvistava toimintamalli, joka sai nimekseen ’Kaksisuuntainen integraatio’. Sen lähtökohtana on avoin suhtautuminen ja valmius oppia. Yhdenvertaisen ja monikulttuurisen Euroopan kehitys edellyttää valmiutta muuttua kaikkien osallisten tahoilla.

"Oma kokemukseni kaikilta kriisialueilta, kansallisuuksista ja kulttuurieroista riippumatta on, että paikallisväestö hakee kansainvälisiltä ymmärrystä ja hyväksyntää omille käsityksilleen konfliktista.

Tilanne asettaa rauhantyöläisen huomattavasti satunnaista matkailijaa vastuullisempaan asemaan: matkaan lähdetään tietyn mandaatissa määritellyn tehtävän puitteissa, ja läsnäolo ja käyttäytyminen ovat tästä syystä ensisijaisesti ammattimaisia."

Konfliktien keskellä, kulttuurien koskessa – vaan ei virran vietävänä

Aluksi

Kulttuureihin tutustuminen kansainvälisessä kriisinhallintatyössä on yhtä lailla osa työn antia kuin sen asettamia haasteitakin. Työmatkalle mukaan tarvitaan taustatietoa, avointa mieltä, herkkyyttä, huomaavaisuutta ja ennen kaikkea halua kohdata ja ymmärtää erilaisuutta niin jokapäiväisessä elämisessä kuin itse työssäkin. Suomalaisena on maailmalla hyvä olla, ja maailman kansat voi nähdä yhtenä perheenäkin.

Nykyisen eurooppalaisen siviilikriisinhallinnan juuret ovat monella tapaa entisen Jugoslavian sodassa: Jotakin piti tehdä ja nopeasti kun Jugoslavia hajosi verisin seurauksin. Eurooppa, joka hetkeä aikaisemmin oli juhlinut kylmän sodan päättymistä, havahtui tykkien jylinään ja kriisiviesteihin omalta mantereeltaan. Toinen vakava herättäjä samoihin aikoihin oli Ruandan verilöyly Afrikassa. Ruandan kansanmurhan lähes miljoona ihmisuhria ja Jugoslavian sodan lähes 150 tuhatta menetettyä ihmishenkeä saivat YK:n turvallisuusneuvoston hyväksymään uusia päätöslauselmia (UNSCR 1265, 1296), jotka tähtäävät siviiliväestön suojelemiseen konfliktien yhteydessä ja tuomitsevat jyrkästi siviiliväestöön kohdistuvan väkivallan.

Työurani aikana olen nähnyt kriisinhallinnan kehittymisen perinteisestä rauhanturvaamisesta kokonaisvaltaisempaan suuntaan, jossa myös siviilikriisinhallinnan keinoin pyritään “luomaan vakautta, vähentämään inhimillistä hätää ja luomaan edellytyksiä kriisialueiden kehitykselle”. Kriisinhallinnan keskeinen tehtävä on myös ehkäistä konfliktien ja niiden lieveilmiönä esiintyvän rikollisen toiminnan, kuten terrorismin, ihmiskaupan, huumekaupan, laittoman asekaupan (mukaan lukien ydinaseiden valmistukseen liittyvän) ja muun salakuljetuksen leviämistä.

Työhöni on liittynyt kriisitilanteen alueellista seuranta ja sen raportointi suullisesti ja kirjallisesti, alueellisten tulitaukosopimusten neuvottelemista konfliktin osapuolten välillä, YK:n virallisten protestien välittämistä sodan osapuolille, partiointia maalla ja ilmassa, neuvottelua aseellisten ryhmien kanssa aseista luopumisesta, myyttien murtamisesta sekä keskustelua rauhanprosessin myötä muuttuvista olosuhteista ja suhtautumisesta uuteen tilanteeseen. Olen osallistunut yhtä lailla keskusteluihin eri intressi- ja sidosryhmien kuin hallitusten ja viranomaistahojenkin kanssa, tulokulmien vaihdellessa kes-

kustelukumppaneista riippuen. Olen kohdannut niin väkivallantekijöitä kun väkivallasta suoraan tai välillisesti kärsineitä, auttajia ja autettuja, katkeroituneita ja valaistuneita.

”Lähtöruutuna” Lähi-itä

Olen osallistunut kansainväliseen sotiilaalliseen ja etenkin siviilikriisinhallintaan eri kulttuurien parissa aktiivisesti yli 20 vuoden ajan. Aloitin vuonna 1990 Libanonissa rauhanturvajaajana, viettäen pääosan ajastani Etelä-Libanonissa UNIFIL -operaation kansainvälisen esikunnan toimistossa. Kohtasin sekä maantieteellisesti että poliittisesti kuuman Lähi-idän kiehtovan, mutta väkivaltaisen maailman 26-vuotiaana.

Libanonissa toimin ensin muutaman kuukauden tilannepäivystäjänä suomalaisen rauhanturvapataljoonan pääesikunnan operaatiotoimistossa. Tehtäväni oli seurata suomalaisen pataljoonan alueen tapahtumia, koostaa tilannekatsauksia ja raportoida tilanteesta reaaliaikaisesti esimiehelleni. Käytännössä tämä tarkoitti yhteydenpitoa radiolla pataljoonamme kahden komppanian valvonta-asemien kanssa. Kynä sauhusi muistiinpanoja tallentaessa. Eihän tuolloin osattu edes unelmoida kännyköistä satelliittiyhteyksineen.

Sotilastarkkailijana Balkanilla

Pian kotiuduttuani, ihmeellistä maailmaa maistettuani, hakeuduin YK:n sotilastarkkailijakurssille. Kurssin käytyäni siirryin Balkanille, ja hiljakkoin perheenkin perustaneena jatkoin kansainvälistä työtäni Jugoslavian sodan keskellä. Toimin UNPROFOR:n sotilastarkkailijana Länsi-Balkanilla, Kroatiaassa ja Bosniassa.

Ensimmäinen tehtäväni oli valvoa YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmalla asetetun Bosnian lentokiellon noudattamista. Ilma-aseiden käyttöä ehkäisemällä pyrittiin vähentämään sodan siviiliuhrien määrää. Uusiseelantilaisen, egyptiläisen ja jordanialaisen upseerikollegani kanssa pakkauduimme maastoautoon ja siirryimme sotatoimialueelle Luoteis-Bosniaan, jossa tutkahavainnot olivat osoittaneet kiellettyä lentotoimintaa. Kyseessä eivät kuitenkaan olleet pommikoneet, vaan pimeyden turvin alueelle lentävä potkurikone, jonka uskottiin toimittavan aseita serbien piirittämille bosniakeille.

Tehtävämme oli asettua asumaan alueelle, mutta koska meidän ei sallittu tarkastaa kyseistä lentokonetta havaitessamme sen saapuvan, jäi tehtäväksemme toimittaa turvallisuusneuvoston protesti paikalliselle sotilasjohdolle. Paikalliset kohtelivat meitä erittäin ystävällisesti, vaikka toimintamme tähtäsikin heidän aseellisen toimintansa rajoittamiseen. Toisaalta olimme näkyvästi paikalla, millä bosniakit uskoivat olevan serbien tykistöä hillitsevä vaikutus. Tykistön jylyyn ei aina välttämättä kovin suurta herätettä tarvittu. Valvoessani joitakin kuukausia myöhemmin vaihtuneiden kollegojeni, englantia taitamattoman argentiinalaisen ja tuiman bangladeshilaisen, kanssa Kroatian ja Krajinan serbiseparatistien välistä tulitaukoa, siirsi tuntemattomaksi jäänyt taho yön aikana kroaattilipun ”ei kenenkään maalle” lähemäs serbejä. Aamulla serbit reagoivat ampumalla Karlovacin kaupunkia tykeillä. Muistan vielä hyvin serbien paikallisen sotilasjohtajan tulipunaista hehkuvaa kasvot ja raivonpuuskan. Hänen sanojaan tulkittamme oli täysi työ kääntää englanniksi. Tilanne saatiin sillä kertaa onneksi kuitenkin rauhoittumaan lippu poistamalla.

Siirtyminen siviilitarkkailijaksi

Halu nähdä omin silmin kuinka konfliktia selvitetään ja herännyt kiinnostus Balkanin politiikkaan, kieleen ja kulttuuriin ajoi minut tämän jälkeen siviilitarkkailijaksi Serbiaan. Päästäkseen eroon osasta Serbiaan kohdistuvia kansainvälisiä pakotteita, suostui Serbian silloinen poliittinen johtaja Slobodan Milosevic päästämään ICFY²² -organisaation lähettämän kansainvälisen tarkkailijajoukon Serbian ja Bosnian rajalle. Meidän tarkkailijoiden tehtävänä oli todentaa, ettei Serbia enää tukisi Bosnian serbien sotatoimia esim. sotamateriaali- ja polttoainetoimituksin.

Bosnian sodan lopettanut Daytonin rauhansopimus teki ICFY-operaation tarpeettomaksi vuonna 1996, jolloin siirryin suoraan YK-operaatio UNPREDEP:n kansainväliseen esikuntaan Jugoslavian entiseen osatasavaltaan, Makedoniaan²³. Operaatio oli perustettu varmistamaan, ettei muualla riehuva konflikti leviä Makedoniaan. Se oli YK:n ensimmäinen konfliktia ennaltaehkäisevä operaatio. Pohjoismainen pataljoona ja Yhdysvaltain pataljoona valvoivat aluetta yhdessä menestyksellisesti.

Vain muutaman Suomessa vietetyn kuukauden jälkeen hakeuduin ulkoasiainministeriön kautta Euroopan yhteisön siviilitarkkailijaorganisaatioon (ECMM) Koillis-Bosnian Brckoon, jossa työskenneltiin Daytonin rauhansopimuksen toimeenpanon parissa. Ilma-piiri oli tuolloin erittäin tulehtunut muun muassa Bosnian muslimien paluumuuttoasioissa, kun alueen vallanneet serbit asuttivat heidän kotinsa.

Viivähdin siis Balkanilla useamman vuoden eri operaatioissa. Tarkastelin alueen konfliktia ja kulttuuria myös nuoren perheeni silmin, joka minulla oli mukana ja mahdollisimman lähellä. Tämä oli mahdollista Kroatian rauhallisena pysyneessä pääkaupungissa Zagrebissa, kuten myös Serbiassa, pienessä Banja Koviljacan kyläyhteisössä ja viimeisenä entisen Jugoslavian osatasavallan, Makedonian, pääkaupungissa Skopjessa. Perhe antoi voimia ja auttoi jaksamaan. Oma suomalainen rauhanturvayhteisömme ja -kulttuurimme antoi merkittävän tukensa myös perheelle silloin kun suomalaisia lähelle sattui.

Irlanti

Bosnian Brckossa ollessani sain kutsun lähteä tekemään rauhaa Pohjois-Irlantiin. Vihreällä saarella vierähti kansainvälisen aseidenluovutuskomission tehtävissä lopulta yhtäjaksoisesti noin 13 vuotta. Pitkä aika, sanoisi joku, mutta rauhan tekeminen on yleensä sukupolvien prosessi, joka vaatii totuttujen käsitysten ja kulttuurienkin murrosta ja uudelleen käsittelyä. Varsin monet irlantilaiset ja britit kokivat tehtävämme yksinkertaisesti mahdottomaksi; Irlannin tasavaltalaisarmeijako (IRA) muka vapaaehtoisesti hävittäisi aseensa kansainvälisen komission sitä todentaessa ja suostuisi demokraattiseen ratkaisuun, joka jättäisi saaren pohjoisosan toistaiseksi brittien käsiin! Turhaako oli viimeiset 30 vuotta verta vuodatettu tai kuoltu vankeudessa nälkälakkoon? Mittava haaste tuli monien tekijöiden summana kuitenkin suoritettua onnistuneesti loppuun, itse asiassa hyvinkin nopeasti verrattuna siihen, että monet katsovat Irlannin ja Ison-Britannian välisen konfliktin tavaltaan jatkuneen jo satoja vuosia.

22 ICFY eli International Conference on Former Yugoslavia (1994-1996) oli kansainvälinen yhteistyöelin, joka perustettiin entisen Jugoslavian alueen konfliktin rauhoittamiseksi. Se toimi rinta rinnan YK-operaatioiden kanssa, enimmäkseen poliittisella tasolla, mutta yksi yllä mainittu operaatiokin sillä oli.

23 Makedonia kulkee myös nimellä Former Yugoslav Republic of Macedonia (FYROM), koska Kreikka ei historiallisista syistä suostu hyväksymään Makedonia -nimeä etelä-slaavien käyttöön.

Voimakkaat tunnelataukset kuuluvat aina konflikteihin. Pitkittyneessä konfliktissa, kuten Pohjois-Irlannissa, aseellisen vastarinnan perintö kulki perheissä. Vaihtoehdon löytämiseksi aseelliselle taistelulle tasavaltalaisyhteisö tarvitsi valaistuneita johtajia omiensa keskuudesta. Kukaan ulkopuolinen ei olisi kyennyt yhteisöä uudelle kurssille ohjaamaan – varsinkaan kun poliittista tavoitetta, yhdistynyttä Irlantia ei välittömästi saavutettaisi.

Taistelussa käytetyillä aseilla oli myyttinen asema: keihäiden ajasta oli päästy Kalashnikovien kaudelle ja tasavaltalaisarmeija oli periaatteessa aina valmiina, jos luottamuspulasta kärsinyt rauhanprosessi ei etenisi toivotusti. Ymmärrettävästi toinen osapuoli oli haluton neuvottelemaan, jos toisella oli ”pistooli pöydän alla”. Mutta kun Irlannin historiassa ei aseita koskaan ollut hävitetty! Ne oli kätkeyty rauhallisina aikoina. Myyttien murtamisen haasteisiin kuului selittää sanavalmiille irlantilaisnationalisteille aseiden hävittämisen välttämättömyys ja väijäämättömyys. Toisaalta piti yrittää saada brittiläismieliset unionistit ymmärtämään, miksi aseiden hävittäminen viipyy ja viipyy. Rauhansopimuksen eri osa-alueiden toimeenpanoa tarvittiin vakuuttamaan nationalisteja siitä, että rauhanprosessi toimii. Eikä vihreän saaren historian ensimmäistä aseiden hävitystä voinut tehdä miten tahansa; eihän kukaan ollut luovuttanut ja tullut nujerretuksi. Onnistuneen rauhanprosessin myötä kaikki olisivat voittajia.

Yksi Irlannin rauhanprosessin hienoimpia kokemuksia oli nähdä väestön valtaosan kasvava rauhantahto ja pragmaattisuus. Siinä, missä joku oli läheisensä menetettyään katkeroitunut ja siirtynyt poliittiselle äärilaidalle, toinen puhui täysin epäitsekkäästi ja epäpoliittisesti. Hän keskitti tarmonsä selittääkseen, että vaikka itseä oli kohdannut korvaamaton menetys, oli tärkeää, ettei kukaan muu isä tai äiti enää joutuisi kärsimään lapsensa väkivaltaisen kuoleman takia.

[Ammattimainen rooli, vastuullinen käytös ja valmistautuminen](#)

Seitsemäs, ja toistaiseksi viimeisin, kriisinhallintatehtäväni oli Keski-Aasiassa, Kaukasusvuoriston eteläpuolella. Työskentelin Euroopan Unionin (EU) tarkkailijaorganisaatiossa Georgian ja Etelä-Ossetian separatistien välisellä alueella. Operaatio kuuluu EU:n yhteisen turvallisuuspolitiikan puitteissa siviilikriisinhallinnan toimialaan. Toimin Stalinin kotikaupunkinakin tunnetun Gorin kenttätöimiston operaativastaavana.

European Union Monitoring Mission in Georgia (EUMM) käynnistettiin syksyllä 2008 valvomaan EU:n välittämän, Venäjän ja Georgian välisen lyhyen sodan päättäneen tulitaukosopimuksen noudattamista. Työ operaatiossa jatkuu yhä, mutta oma, syksyllä 2013 alkanut komennukseni päättyi hiljakkoin.

Kulttuurien kohtaaminen ei aina ole mutkatonta rauhan oloissakaan, mutta yhteisöt, joiden kaikki jäsenet ovat suoraan tai välillisesti kärsineet sodista ja kriiseistä, asettavat kriisinhallintatyöntekijät aivan erityisten haasteiden eteen. Ihmiset kriisialueilla ovat usein herkistyneitä ja kärsimystensä traumatisoimisia, mistä johtuen myös ongelmien ratkaisemisessa on valmistauduttava ottamaan tunneasiat huomioon. Omien kokemusteni pohjalta summaten, monissa kulttuureissa tunteita näytetään kärkeämmmin kuin omassa suomalaisessa kulttuurissamme.

Oma kokemukseni kaikilta kriisialueilta, kansallisuuksista ja kulttuurieroista riippumatta on, että paikallisväestö hakee kansainvälisiltä ymmärrystä ja hyväksyntää omille käsityksilleen konfliktista. Tilanne asettaa rauhantyöläisen huomattavasti satunnaista matkailijaa vastuullisempaan asemaan: matkaan lähdetään tietyn mandaatissa määritellyn tehtävän puitteissa, ja läsnäolo ja käyttäytyminen ovat tästä syystä ensisijaisesti ammattimaisia. Vapaa-aikanakin, jos olosuhteet sallivat paikallisen väestön parissa liikkumisen, on syytä olla etukäteen selvillä,

mistä asioista voi keskustella ja mitä on syytä välttää. Tämä korostaa ennalta valmistautumisen merkitystä.

Useimmissa kriisinhallintaoperaatioissa opetetaan työntekijöille perusasiat, joista voi puhua vapaasti. Näihin kuuluvat esimerkiksi operaation ja mandaatin esittely yleisellä tasolla. Uskonto on herkkä aihe monissa maissa, eikä Lähi-idässä tai Pohjois-Irlannissa olisi tullut mieleenkään tuttavuutta tehdessä alkaa ensimmäisenä esitellä omaa uskontoani, jos asiasta ei nimenomaan kysytty. Ovathan uskonnolliset jakolinjat näissä maissa kietoutuneet osaksi konfliktia.

Aina hyviä ja turvallisia keskustelun aiheita ovat esimerkiksi oman kotimaan kulttuurin esittely puolin ja toisin, jokapäiväiset asiat, urheilu, musiikki ja mikseivät omat perheasiatkin. Se, että oma perhe on tärkeä, yhdistää ihmisiä yli rajojen. Joillekin kriisinhallinta-alueille voi myös ottaa perheensä mukaan, tai ainakin tuoda käymään. Kansainvälisen työntekijän perheen kohtaaminen paikallisen väestön kanssa tarjoaa sekin kulttuurien kohtaamiseen oman näkökulmansa. Minulla oli perhe mukana Kroatiassa, Serbiassa, Makedoniassa ja Pohjois-Irlannissa. Kokemukseni oli, että perheiden kohtaaminen vähensi ennakkoluuloja ja näytti minut, kansainvälisen työntekijän, inhimillisemmässä valossa kohdealueen väestölle.

Rauhantyössä kansainvälisen työntekijän täytyy kaikissa tilanteissa säilyttää puolueettomuutensa konfliktiin liittyvissä kysymyksissä vaikka ystävystyisi paikallisen väestön kanssa hyvinkin läheisesti. Pienen kaukaisen Suomen kansainvälistä poliittinen, aikanaan puolueeton ja myöhemmin sotilaallisesti liittoutumaton asema on kuitenkin oman kokemukseni mukaan helpottanut kulttuurien kohtaamista. Suomella ei kokemukseni mukaan juurikaan nähdä olevan muuta agenda tai intressejä kriisinhallinnan toimialueilla kuin se tärkein, rauhan rakentaminen.

Tunne historiasi, kuuntele ja opiskele kohdemaasi

Kohdealueideni kulttuureilla on kaikilla omat erityispiirteensä. Länsimaiset arvot ja kulttuuri eivät ole, sen enempää kuin kansainvälisen läsnäolon lopulliset tarkoitusperätkään, välttämättä aina olleet paikallisille selvät. Epäluuloisuus, ennakkoluulot ja huoli tulevaisuudesta ovat poikkeuksetta asettaneet haasteita kanssakäymiselle.

Historia on aina myös osa konfliktia. Osapuolet käyttävät historiaa oman narratiivinsa tukemiseen, ja usein sitä käytetään myös tietoisesti yksisilmäisesti yleisen mielipiteen muokkaamiseen tiettyä poliittista agenda tukemaan. On varsin viisasta lukea etukäteen tarkkaan kohdemaan historiaa ja erityisesti opiskella paikallisen konfliktin taustat ja päälinjat. Historia voi parhaimmillaan olla myös osa konfliktin ratkaisua, mutta sitä varten se tulee tuntea perusteellisesti. Uutta historiaa kirjoitetaan konfliktien kestäessä ja sitä valitettavasti käytetään propaganda-aseena. On vaara että subjektiivinen historiakäsitys juurtuu pian kulttuuriin. Sen rinnalle tarvitaan objektiivista tiedon keräämistä ja levittämistä ja yhteisen narratiivin luomista konfliktin osapuolten välille.

Jokainen kriisialueelle töihin lähtevä eurooppalainen saa kriisinhallintakoulutusta ja tietoa sekä kohdemaasta että sen kulttuurista. Lisäksi meillä kaikilla on yksilöinä omat pitkän ajan kuluessa muodostuneet henkilökohtaiset käsityksemme omasta maastamme ja kulttuuristamme, sekä usein myös kohdemaasta ja sen kulttuurista. Tämä on syytä tiedostaa ja pyrkiä lähtemään avoimin ja suvaitsevaisin mielin. Itse koen olleeni etuoikeutettu saadessani tehdä tätä työtä, eivätkä kulttuurien väliset erot tai paikalliset erityispiirteet ole koskaan häi-

rinneet minua – enhän ole lähtenyt vertailemaan kohdemaiden kulttuureja omaani, vaan tarkastelen niitä maiden omaa historiaa vasten.

Kiinnostuksen osoittaminen paikallista kulttuuria kohtaan on yleensä hyvä tie lähempiin ihmissuhteisiin. Kansainvälisen siviilikriisinhallintatyöntekijän on mielestäni parempi olla hyvä oppilas ja kuuntelija kuin saarnamies, joka innolla vie oman kulttuurinsa ilosanomaa ja pyrkii osoittamaan paikalliselle väestölle oman kulttuurinsa ylivertaisuutta ja osoittelee sormella asemamaan puutteita. Ajatus tuntuu itsestään selvältä, mutta kaikille se ei sitä ole. Jokainen kriisinhallinnan parissa työtä tekevä on myös oman maansa ”lähettiläs”. Asema on vastuullinen. Olen törmännyt tilanteisiin, joissa minulle esitetään varsin yksityiskohtaisia kysymyksiä Suomen historiasta, ja kokisin itseni ilman muuta huonoksi lähettilääksi, jos en pystyisi kysymyksiin vastamaan. Pohjois-Irlannissa ja Englannissa tapasin useamman kerran yliopistoväkeä, diplomaatteja ja sotahistorioitsijoita, joiden tiedot Suomen historiasta 1900-luvun osalta olivat todennäköisesti paremmat kuin omani. Erityisesti näissä tilanteissa koin olevan tärkeää, että päälinjat ja vallitsevat käsitykset maamme lähihistoriasta olivat minulla hyvin selvillä. Tekisiväthän keskustelukumppanini johtopäätöksiä Suomen lähetettyjen virkamiesten tasosta kokemustensa pohjalta.

Kieli on avain kulttuuriin

Maa ilman omaa kieltä on maa ilman sielua, sanoo vanha iirinkielinen sanonta. Parhaiten kohdemaan kulttuuri aukeakin opettelemalla paikallista kieltä. Lähi-idässä olisi enimmäkseen pitänyt osata arabiaa tai hepreaa kommunikoidakseen suoraan paikallisväestön kanssa. UNIFIL -rauhanturvatehtävissä liikkuminen oli turvallisuustilanteen takia 1990-luvun alussa varsin rajallista, ja esimerkiksi suomalaisella rauhanturvapataljoonalla oli käytössään vain yksi tulkki. Kulttuurien kohtaamiset jäivät osaltani väistämättä turvallisuustilanteen ja työtehtävien rajoittamiksi.

Balkanilla ei lähempää tuttavuutta myöskään ollut helppo tehdä ilman serbokroataa. Käytännössä aseettoman sotilastarkkailijan työtä sotatoimialueella jouduttiin tekemään amatööritulkkien avulla, mikä sekään ei ollut aina ongelmaton. ”Tulkkien” englanninkielen taito vaihteli kovasti. He olivat yleensä iältään nuoria ja oppineet englantinsa enimmäkseen läntisen populaarikulttuurin avulla. Heidän tietonsa ympäröivästä maailmasta ja monilta osin oman maansa asioista oli myös varsin rajallista.

Tulkkien avulla saattoi kuitenkin ruveta itsekkin opiskelemaan paikallisen kielen alkeita, alkaen yksinkertaisista tervehdyksistä ja edeten jokapäiväisten asioiden toimittamiseen. Pienelläkin ponnistelulla saattoi kulttuurien kohtaamismielessä saada hyviä tuloksia. Iloinen tervehdys paikallisella kielellä ja muutama hyvin valittu, ennalta opeteltu jokapäiväinen fraasi toimi aina jäänmurtajana ja porttina kielimuurissa, sekä auttoi solmimaan nopeammin suhteita sidosryhmiin. Lähes poikkeuksetta työasioiden yhteydessä osoitettu kiinnostus paikallista kieltä ja kulttuuria kohtaan lähensi suhteita ja edesauttoi itse työn tekemistä. Pohjois-Irlannissa ajattelin ilman muuta pärjääväni helposti hyvällä englannilla. Brittiläistä virkaenglantia taitavallekin Irlannin sekä Pohjois-Irlannin paikallinen englantia alueellisine murre-eroineen ja poikkeavine sanontoineen olivat kuitenkin häkellyttävä elämys. Aikaisemmat kokemukset paikallisen kielen oppimisesta pitivät tässäkin yhteydessä kuitenkin paikkansa: niin irlantilaisia kuin pohjoisirlantilaisia ilahdutti tervehdys heidän omalla murteellaan tai iirinkielellä, jonka asema yhteiskunnassa liittyi oleellisesti Pohjois-Irlannin rauhanprosessin Belfastin rauhansopimuksessa (1998) määriteltyihin uudistuksiin.

Kaukasuksella Georgiassa osataan englantia toistaiseksi heikosti, vaikka kielen asema on maan länsisuuntautuneen politiikan johdosta nopeasti vahvistumassa erityisesti nuorison keskuudessa. Georgialaiset tervehdykset ja maljankohotushuudahdukset on syytä oppia nopeasti, sillä niitä tarvitaan ruoka- ja viinikulttuuristaan kuulussa Georgiassa varsin usein. Venäjänkielillä pärjää vielä toistaiseksi Georgiassa erinomaisesti, erityisesti keski-ikäisten ja vanhemman väestön parissa.

Kriisinhallinnan kokonaisvaltaisen lähestymistavan myötä kielitaidon merkitys on korostunut entisestään. Yhä useammassa tehtävässä ollaan tekemisissä paikallisen väestön kanssa, ja vaikka asiat kyettäisiin toimittamaan paikallisten kieliväestäjien ja tulkkien avulla, on paikallisen kielen osaaminen ehdoton etu. Lisääntyvästi, ja määrättyjen tehtävien osalta, se on myös vaatimus.

Korkea moraali ja omaa harkintaa

Mennessäni Libanoniin vuonna 1990 suomalaisen rauhanturvapataljoonaan operaatiotoimiston tilannepäivystäjäksi, pyöri mielessäni monenlaisia kysymyksiä alkaen henkilökohtaisesta turvallisuudestamme. Meillä oli kuitenkin suojavarusteemme, suojatut asemamme ja panssariajoneuvomme. Tämä asetti meidät välittömästi epätasa-arvoiseen asemaan alueen siviiliväestön kanssa, joilla ei vastaavaa suojaa ollut. Tietysti meidän läsnäolomme, kuten oli tarkoituskin, koettiin paikallisten keskuudessa turvallisuutta lisääväksi tekijäksi. Huolenaiheena olivat erityisesti libanonilaisten satunnaiset aseellisten iskut kohti Israelin tukeman Etelä-Libanonin armeijan (SLA) asemia, Israelin armeijan vastareaktiot iskuihin ja niiden mahdollinen vaikutus paikallisen väestön elämään.

Kansainvälisestä yhteisöstä ei kuitenkaan ole ollut Etelä-Libanonin konfliktin selvittäjäksi, vaikka apua on monin tavoin annettu. UNIFIL on edelleen alueella, lähes 40 vuotta perustamisensa jälkeen. Kansainvälinen läsnäolo on tarkoitettu tilapäiseksi, mutta jatkuu yleensä pitkään.

Konflikti on hidastanut alun alkaenkin köyhän alueen kehitystä. Kriisinhallintaproblematiikkaan kuuluu myös, että suurista kansainvälisistä operaatioista tulee kriisialueilla taloudellisia toimijoita. Vaikka kriisialueelle tulee kansainvälisten toimijoiden myötä varoja, alueen taloudellinen kehitys voi läsnäolosta johtuen myös vinoutua. Toisaalta nykyinen kokonaisvaltainen ajattelu ottaa huomioon myös kriisialueen taloudellisen kehityksen ja pyrkii edistämään sitä kestäväen kehityksen periaatteiden mukaisesti.

Kriisialueilla, laillisen järjestyksen pidon usein luhistuttua, esiintyy yleensä palveluja, joihin liittyy järjestäytynyttä rikollisuutta. Tällaisia ovat esimerkiksi ihmiskauppa, huumekauppa, varastetun tavarain ja piraattituotteiden myynti tai rahanpesuun kytkeytyvä liiketoiminta, kuten laittomat pelikasinot. YK-, ETYJ- ja EU-operaatioissa on säädetty ankarat kiellot esimerkiksi uhkapeliin ja seksipalveluihin ryhtymisestä. Luulisikin olevan itsestään selvää että näistä pidättäydytään, sillä ne ovat yleensä laittomia tai tarkoin säädeltyjä myös lähetettyjen työntekijöiden kotimaissa. Valitettavasti hairahduksia on tapahtunut ja tapahtuu. Harkitsematon toiminta voi leimata paitsi kyseessä olevan yksilön, myös kriisinhallintaan osallistuvan maan kulttuurin ja uskottavuuden toimijana. Väärinkäytökset todennäköisesti myös oleellisesti vaikeuttavat nimenomaan kansainvälisten lakien ja normien puolustajana ja vakiinnuttajana alueella vaikuttavan kriisinhallintaoperaation toimintaa.

Yhteiskuntarauhaa tuottavaa pohjoismaista hyvinvointiyhteiskuntamallia on viime vuosina mietitty mahdollisesti vielä parempana vientiartikkelina kuin pohjoismaista rauhantyötä. Hyvinvointiyhteiskunta on meidän kulttuuriamme, jonka lähettiläänä kelpaa kohdata kenet tahansa. Oikeusvaltion ylläpitäminen ja sen jatkuva pyrkimys demokratiaan, mahdollisuuksien tasa-arvoon ja heikompiosaisista huolehtimiseen ei ole itsestään selvyyttä. Se on prosessi, josta meidän pitää väsymättä huolehtia.

Meidän pitää auttaa itseämme, jotta voimme auttaa muita. Tästä tulee mieleen monilta matkoilta tuttu lentokoneen matkustamohenkilökunnan ohje: laita ensin happinaamari itsellesi ennen kuin autat muita. Kulttuurien kohtaaminen tässä työssä on hyvää lisähappyä ja rikastuttava kokemus, joka lisää kaikkien osapuolten ymmärrystä ja suvaitsevaisuutta toisiaan kohtaan. Kaikkihan me, koko ihmiskunta, lopulta olemme samaa ”huonetta ja sukua” vaikka eriytyneet tavat ja tottumukset, jotka pitäisi nähdä yksinomaan rikkautena, joutuvat valitettavan usein erilaisten intressiristiriitojen teräaseiksi ja työkaluiksi.

Kirjoittajat

Noora Aarnio

Aarnio valmistui oikeustieteen maisteriksi Helsingin yliopistosta vuonna 2004 ja on sen jälkeen työskennellyt oikeuslaitoksessa Suomessa: Lohjan kärjäoikeudessa, Vakuutusoidessa, Helsingin hovioikeudessa ja Pirkanmaan kärjäoikeudessa sekä Oikeusministeriössä. Hän työskenteli Kosovossa paikallisissa tuomioistuimissa avustavana lakimiehenä vuosina 2010-2013 ja palasi Kosovoon maaliskuussa 2016.

Alina Belskaia

on työskennellyt Suomen lähettämänä asiantuntijana kahdessa eri operaatiossa Etelä-Kaukasuksella vuosina 2008 – 2009 (EU Special Representative for South Caucasus) ja 2013 – 2016 (eri tehtävissä European Union Monitoring Mission EUMM:ssa). Sen lisäksi hän on työskennellyt eri tehtävissä (tutkimus, vaikuttamistyö) German Marshall Fund of the United States ja International Crisis Group -nimisissä kansainvälisissä ajatushautomoissa sekä yksityissektorilla. Viimeisessä kriisinhallintatehtävässään Alina veti EUMM yhteistyötä kansalaisyhteiskunnan kanssa sekä pyrki soveltamaan sukupuolinäkökulman johtamansa osaston eri toiminta-alueisiin.

Minna Hallenberg

Minna Hallenberg, 31, on Lapin yliopistosta vuonna 2015 valmistunut oikeustieteen maisteri. Tehtävä Naton erikoisjoukkojen tasa-arvoneuvonantajana oli hänen ensimmäinen valmistumisen jälkeinen työnsä. Hän on työskennellyt rauhanturvaajana Afganistanissa 13 kuukautta osana suomalaista kriisinhallintajoukkoa 2010-2011. Työkokemusta hänellä on muun muassa harjoitteluiden kautta kertynyt Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudelliselta osastolta, Suomen erityisedustustosta Natossa ja syyttäjänvirastosta. Parhaillaan hän työskentelee Maahanmuuttoviraston turvapaikkayksikössä.

Lila Havusela

Kirjoittaja on Lahdesta lähtöisin oleva, asikkalalainen poliisi. Poliisiuraa on takana kolme vuosikymmentä. Viimeisin virkapaikka Hämeen poliisilaitoksella, jossa hän toimi rikoskomisarina ja tutkinnanjohtajana. Havusela kotiutui elokuun 2016 lopussa Somaliasta, jossa hän työskenteli puolitoista vuotta YK:n UNSOM-operaatiossa Suomen sekondeeraamana erityisasiantuntijana, poliisineuvonantajan tehtävässä. Tätä ennen kansainvälistä kokemusta on kertynyt Afganistanista, jossa hän työskenteli vuosina 2010-2012 EUPOL Afghanistan-operaatiossa niin ikään Suomen lähettämänä erityisasiantuntijana poliisi- ja oikeusneuvonantajan roolissa. Havusela on ollut viemässä suomalaista poliisi- ja siviilikriisinhallintaosaamista ensimmäisenä suomalaisena naispoliisina Afganistaniin ja yhdessä toisen suomalaisen naispoliisin kanssa ensimmäisenä naispoliisina Somaliiaan.

Maritta Itäpuisto

Maritta Itäpuisto on koulutukseltaan yhteiskuntatieteiden tohtori (sosiologia). Hän on työskennellyt erilaisissa opetus-, tutkimus- ja kehittämistehtävissä yliopistoissa, järjestöissä ja valtion eri organisaatioissa. Kriisinhallintakeskuksessa hän on työskennellyt tutkimus- ja kehittämistehtävissä syksystä 2015 lähtien. Tänä aikana hän on mm. kirjoittanut oppaat siviilikriisinhallintatehtävissä toimivien taustatyönantajille sekä perheelle ja läheisille.

Jouni Lehtimäki

Lehtimäellä on oikeustieteen kandidaatin tutkinto (1991) ja oikeustieteen lisensiaatin tutkinto (2009) Turun yliopistosta. Väitöskirja on työn alla. Oma lakiasiantointitoimisto 1991-1999 ja 2003-2007. Toimi kansanedustajana vuodesta 1999 vuoteen 2003. Ulkomaantehtäviä vuodesta 2007 alkaen yhteensä noin 8 vuotta: Libanon - UNIFIL, NBG08, Bosnia - EUFOR, Kosovo - KFOR, NBG11, Afganistan - Nato Rule of Law Mission sekä vuodesta 2013 alkaen Rule of Law -asiantuntija ja Kosovon oikeusministerin kv. juridinen neuvonantaja Euroopan unionin erityisedustajan toimistossa Kosovossa.

Soini Nurmi

Kirjoittaja on syntynyt Helsingissä ja asuu Tuusulassa. Koulutukseltaan hän on opistoupseeri ja sosiaalipsykologi (VTL). Takana on pitkä työura puolustusvoimissa, Helsingin Ilmatorjuntarykmentissä ja Ilmatorjuntakoulussa. Sotilaallista kriisinhallintakokemusta on Afganistanista ja Syyriasta yhteensä neljän vuoden ajalta. Sotilasarvo on majuri. Kirjoittaja harrastaa kalastusta ja luontoa ylipäätään sekä kirjallisuutta.

Aaro Suonio

Aaro Suonio, MBE, on Kansainvälisen turvallisuuden maisteri Cranfieldin yliopistosta (MSc in International Security) ja toiminut yli 20 vuoden ajan kansainvälisissä kriisinhallintatehtävissä Libanonissa, Länsi-Balkanilla, Pohjois-Irlannin kansainvälisen aseidenluovutuskomission (IICD) tiedottajana ja kabinettipäällikkönä sekä viimeksi Euroopan Unionin tarkkailumissiossa (EUMM), Georgiassa Gorin aluetoimiston operaativastaavana.

Asta Tuunanen

Asta Tuunasella on matkailualan peruskoulutus (iteronomi) ja jatkotutkinto matkailualan esimiestyössä. Hän on työskennellyt pitkään matkailualalla mm. kohdeoppaana useissa maissa ja vuodesta 1994 lähtien Suomen Tullissa. Vuosina 2008 - 2011 Asta Tuunanen työskenteli EULEX-missiossa Kosovossa ja vuosina 2014-2016 EUBAM-operaatiossa.

Miranda Vuolasranta

Vuolasranta on ammatiltaan erityisasiantuntija ja opettaja. Hänet tunnetaan ihmisoikeustaistelijana ja naisten aseman kehittäjänä. Hän on toiminut opettajana ja oppimateriaalin tuottajana sekä ylitarkastajana sosiaali- ja terveysministeriössä ja ulkoasiainministeriössä. Miranda on toiminut myös siviilikriisinhallinnan ja Suomen valtion lähettämänä asiantuntijana kansainvälisissä instituutioissa kuten Euroopan neuvostossa ja EU:n komissiossa.